

Bokpriskommissionens fjärde delrapport

Det skall vara billigt att köpa böcker och tidskrifter IV

*Delrapport från Bokpriskommissionen
Stockholm 2004*

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2004:9

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-690 91 91
Ordertel: 08-690 91 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss. Hur och varför. Statsrådsberedningen, 1993.
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.

Broschyren kan beställas hos:
Information Rosenbad
Regeringskansliet
103 33 Stockholm
Fax: 08-405 42 95
Telefon: 08-405 47 29
www.regeringen.se/propositioner/sou/pdf/remiss.pdf

Tryckt av Edita Norstedts Tryckeri AB
Stockholm 2004

ISBN 91-38-22074-1
ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för Kulturdepartementet

Regeringen beslutade den 10 januari 2002 att tillkalla en kommission med uppgift att följa och granska prisutvecklingen på böcker, tidskrifter m.m. efter den 1 januari 2002 då mervärdesskatten på dessa varor sänktes från 25 procent till 6 procent. Kommissionen skall verka för att åtgärden får fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenten betalar för böcker, tidskrifter m.m. Ett mål är att läsandet skall öka i alla grupper. De litteraturpolitiska effekterna av den sänkta mervärdesskatten skall redovisas.

Genom beslut den 28 november 2002 har regeringen ändrat direktivet för Kommissionen vad avser tidpunkterna för redovisning av uppdraget. Kommissionen skall enligt detta beslut slutligt redovisa sitt uppdrag i en rapport senast den 28 februari 2005. Delrapporter skall regelbundet lämnas under uppdragets löptid. Aktuella tider för avlämning är den 31 augusti 2003, den 31 januari 2004 resp. den 31 augusti 2004.

Genom beslut den 10 januari 2002 förordnade chefen för Kulturdepartementet, statsrådet Marita Ulvskog, numera kommunrådet Ingegerd Sahlström som ordförande i kommissionen. Som övriga ledamöter förordnades samma dag direktören Kristina Ahlinder, numera chefredaktören Lena Björk, redaktören Anna Brodow, kommunalnämnsordföranden Sven Cahling, direktören John Erik Forslund, controller Lars-Erik Linder, andre vice ordföranden Ulla Lindqvist, journalisten Alexandra Pascalidou och bibliotekschef Lars Rydquist. Som sakkunniga förordnades skattedirektören Lennart Hamberg, enhetschefen Mads Lundgaard, avdelningschefen Birgitta Modigh och programchefen Roger Pettersson.

Genom beslut den 17 januari 2002 förordnades förläggaren David Stansvik som ledamot i kommissionen.

Genom beslut den 26 juni 2002 förordnades pol.mag. Roger Haddad som ledamot i kommissionen.

Genom beslut den 24 september 2002 entledigades journalisten Alexandra Pascalidou från sitt uppdrag som ledamot.

Samma dag entledigades enhetschefen Mads Lundgaard och förordnades enhetschefen Peter Knutsson som sakkunnig.

Genom beslut den 5 februari 2002 förordnades som experter hovrättsassessor, numera kanslirådet Maria Eka samt departementssekreterarna Madelén Falkenhäll och Birgit Gunnarsson.

Madelén Falkenhäll entledigades genom beslut den 9 oktober 2002 och departementssekreteraren Altin Vejsiu förordnades samma dag som expert.

Genom beslut den 4 mars 2003 entledigades andre vice ordföranden Ulla Lindqvist och redaktören Anna Brodow från deras uppdrag att vara ledamöter i kommissionen. Som nya ledamöter förordnades kanslisten Dan Abelin och författaren Fateme Behros.

Samma dag entledigades enhetschefen Peter Knutsson och förordnades enhetschefen Vilhelm Nordenanckar som sakkunnig.

Genom beslut den 4 mars 2003 förlängdes förordnandena för ordförande och samtliga ledamöter, sakkunniga och experter t.o.m. den 28 februari 2005.

Genom beslut den 11 mars 2003 förordnades kulturansvariga Kjersti Bosdotter att vara ledamot av kommissionen.

Genom beslut den 17 december 2003 entledigades författaren Fateme Behros från uppdraget att vara ledamot. Som ny ledamot förordnades samma dag översättaren Berit Skogsberg.

Numera generaldirektören Mats Ekdahl var kommissionens sekreterare under tiden 10 januari–31 mars 2002. Som huvudsekreterare fr.o.m. den 6 maj 2002 förordnades departementsrådet Hans Sand. Alicia Ormazábal är kommissionens assistent. Kommissionen har engagerat journalisten Hans Wig-

strand för att biträda som redaktör och ansvarig för layout.

Kommissionen har tagit namnet Bokpriskommissionen.

Kommissionen har tidigare överlämnat tre delrapporter, Det skall vara billigt att köpa böcker och tidskrifter I–III, den 2 juli 2002, den 31 januari 2003 respektive den 29 augusti 2003. Härmed över-

lämnas den fjärde delrapporten, vilken även kommer att finnas tillgänglig på www.sou.gov.se/bok.

Gemensam reservation har avgivits av ledamöterna Kristina Ahlinder, Lars-Erik Linder och David Stansvik.

Stockholm i januari 2004

Ingegerd Sahlström

*Dan Abelin
Kjersti Bosdotter
Roger Haddad
Berit Skogsberg*

*Kristina Ahlinder
Sven Cahling
Lars-Erik Linder
David Stansvik*

*Lena Björk
John Erik Forslund
Lars Rydquist*

/Hans Sand

Innehåll

Förord	6
SCB:s redovisning	15
Kommissionens slutsatser	33
Musikförlagen och momsens	46
Läsfrämjande är ett lagarbete	51
Tidskrifterna och momsens	58

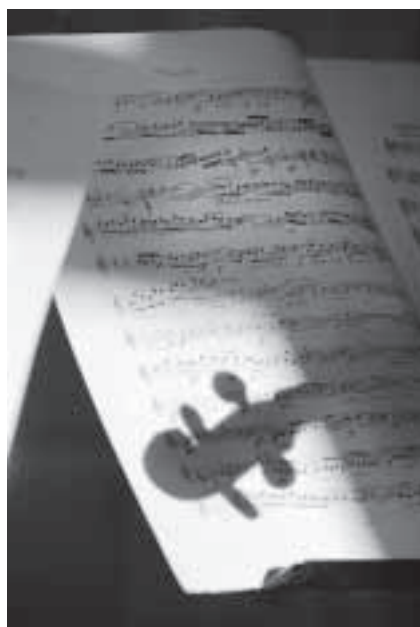

Foto: Anders Qvarnström

Reservation	63
Kommittédirektivet	64

Illustrationer: Fibben Hald

Fotografier: Anders Qvarnström (där ej annat anges)

Omslag: Rolf Hernegran

Teknisk produktion: Stefan Bergman

Redaktör: Hans Wigstrand

Förord och sammanfattning

Sänkningen av mervärdesskatten på böcker och tidskrifter m.m. från 25 procent till 6 procent gjordes den 1 januari 2002. I denna fjärde delrapport från Bokpris-kommissionen redovisar vi hur momssänkningen faktiskt har verkat under perioden 2002–2003. Kommissionen har ett treårigt uppdrag. Endast ytterligare en delrapport återstår innan Kommissionen skall slutredovisa sitt uppdrag. Det skall ske senast den 28 februari 2005.

I våra tre tidigare delrapporter, som överlämnades till kulturministern den 2 juli 2002, den 31 januari 2003 respektive den 29 augusti 2003 redovisade vi huvudmomenten i de uppdrag som vi har givits, hur arbetet har lagts upp och vilka resultat som har uppnåtts. Det finns anledning att också nu kortfattat sammanfatta uppdragen och redovisa hur vi under det senaste halvåret har arbetat med att lösa våra uppgifter.

För det första skall Kommissionen *följa och granska prisutvecklingen* på böcker, tidskrifter och övriga varor som omfattas av skattesänkningen. Den skall också verka för att åtgärden med sänkt mervärdesskatt skall få fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenten betalar.

För det andra skall Kommissionen bidra till *konsumentinformationen om den sänkta mervärdesskatten* på böcker och tidskrifter m.m. liksom om den fortlöpande prisutvecklingen på dessa varor.

För det tredje skall Kommissionen *verka för att läsandet ökar i alla grupper och redovisa vilka effekter som har uppnåtts genom sänkningen av mervärdesskatten*.

Slutligen ingår i uppdraget att vid behov lämna förslag till åtgärder som kan motiveras av vår granskning.

För en bredare redovisning av hur vi under de första ett och ett halvt åren arbetade med dessa frågor hänvisar vi till förorden i de tre första delrapporterna.

I detta sammanhang berör vi i första hand hur verksamheten har lagts upp under hösten 2003.

Följa och granska prisutvecklingen

Halvtidsresultatet av vårt granskningsuppdrag, dvs. utvecklingen under perioden januari 2002 till juni 2003, framgår av den tredje delrapporten. En sammanfattning av detta resultat ges också i slutet av detta förord.

Med föreliggande rapport kan vi redovisa prisutvecklingen under de två första åren efter sänkningen av mervärdesskatten på böcker, tidskrifter m.m.

Underlaget till Kommissionens rapporter utgörs av Statistiska centralbyråns (SCB) prismätningar. På uppdrag av regeringen fullgör sålunda SCB uppgiften att mäta och analysera prisutvecklingen och förser därmed Kommissionen med ett relevant underlag. Formellt redovisas SCB:s rapport till Kommissionen och Kulturdepartementet samtidigt som föreliggande Kommissionsrapport överlämnas. Kommissionen har dock under arbetets gång kunnat repliera på ett preliminärt arbetsmaterial som SCB har ställt till Kommissionens förfogande.

En redovisning av vilka mätmetoder som har tillämpats i det senaste underlaget och hur de påverkar säkerheten i våra bedömningar tas upp under avsnittet Bokpris-kommissionens iakttagelser och slutsatser.

Den utvärdering av arbetet som Kommissionen regelmässigt genomför efter varje avslutad delrapport visar att kontakterna mellan Kommissionen och SCB är täta. Vissa ledamöter i Kommissionen ingår således i olika referensgrupper inom SCB, och regelbundna samråd äger rum mellan Kommissionens sekretariat och SCB. SCB har för övrigt också en representant som sakkunnig i Kommissionen.

Under vårt arbete i Kommissionen har förekommit röster som i vissa frågor har satt frågetecken för resultat som SCB har presenterat i sina underlag till Kommissionen. Det har bl.a. i ett tidigare skede gällt

utfallet på bokklubbsområdet och senast utnyttjandet av den databas som används för urvalet av de olika ingående litteraturkategorierna. Bokbranschens invändningar i fråga om databasen markerades bl.a. i ett särskilt pressmeddelande som distribuerades i samband med redovisningen av den tredje delrapporten.

Dessa frågor har observerats och diskuterats både i ett särskilt seminarium som SCB arrangerade under september 2003 och i den senaste utvärderingen inom Kommissionen. Därvid har betonats att situationen inte skulle uppfattas som uttryck för en förtroendeklyfta mellan branschen och SCB, utan snarare som en ambition att utveckla arbetet genom konstruktiv kritik.

En annan fråga som har behandlats i Kommissionens utvärderingsarbete är hur Kommissionen skall förhålla sig till andra prismätningar som har genomförts inom boksektorn. Frågan har berörts i såväl den andra som den tredje delrapporten. Kommissionens slutsats är att man inte vidare kommer att beröra dessa alternativa mätningar i sina rapporter eftersom ev. kommentarer förutsätter särskilda insikter i statistikmetoder m.m. Kommissionen som sådan kan inte anses ha sådana specialistkunskaper inom statistikområdet. SCB kan, om man finner anledning till det, i särskild ordning kommentera alternativa prismätningresultat. Det betyder att Kommissionen också i sitt framtida arbete kommer att göra sina iakttagelser och dra sina slutsatser på grundval av det underlag som SCB tillhandahåller.

Låt oss nu ta upp frågan om vilka områden som underlaget omfattar.

De tidigare underlagen har baserats på prismätningar av böcker och tidskrifter. Parallellt med dessa

prismätningar har SCB, efter ett särskilt regeringsbeslut, sedan juni 2002 uppdraget att mäta prisutvecklingen på kurslitteratur inom universitet, hög-

skolor och kommunal vuxenutbildning. De första resultaten av dessa mätningar redovisas i det senaste underlaget från SCB.

Det gör det möjligt för Bokpriskommissionen att för första gången redovisa sina iakttagelser och slutsatser vad gäller prisutvecklingen på kurslitteraturen. Som ett led i arbetet med detta nya område har bl.a. Kommissionens ordförande under hösten 2003 gjort ett studiebesök på AB Studentlitteratur i Lund.

Regeringens uppdrag till SCB omfattar böcker, tidskrifter och kurslitteratur. Bokpriskommissionens uppdrag är

dock något bredare. Beslutet att sänka mervärdesskatten omfattade också bl.a. noter och kartor samt vissa program och kataloger m.m. För dessa områden kan Kommissionen alltså inte påräkna något statistiskt underlag från SCB. Vi måste gå andra vägar för att kunna presentera någon form av slutsatser för dessa sektorer.

Redan i vår tredje delrapport kunde vi redovisa genomslaget av momssänkningen för en av de "vita fläckarna". Det gällde kulturtidskrifterna, som visserligen formellt ingår i granskningen av tidskriftsområdet, men som har så små upplagor att de i praktiken inte omfattas av SCB:s prismätningar inom detta område. Här engagerade vi journalisten Ulrika Westerlund som redovisade sina iakttagelser i en artikel som publicerades i vår tredje delrapport.

På liknande sätt har vi till denna rapport engagerat journalisten Hans Wigstrand, tillika redaktör för Kommissionens rapporter, att granska notområdet

och redovisa resultatet i en artikel. Hans artikel återfinns senare i denna rapport.

I det fortsatta arbetet kommer vi att se över möjligheterna att täcka också andra, tidigare oredovisade, delar av vårt uppdrag.

Konsumentinformationen om den sänkta mervärdesskatten

Som nämnts skall Bokpriskommissionen enligt sina direktiv bidra till konsumentinformationen om den sänkta mervärdesskatten på böcker och tidskrifter m.m, liksom om den löpande prisutvecklingen av dessa varor.

Kommissionen diskuterade denna uppgift redan under det första verksamhetsåret men drog då slutsatsen att allmänhetens kunskaper om momssänkningen så kort tid efter själva beslutet sannolikt kunde förväntas vara relativt goda. Denna uppfattning stöddes också av statistik som SCB tog fram.

Nu har två år gått sedan beslutet togs och man kan fråga sig om kunskapen om momssänkningen fortfarande är lika levande – och om det finns anledning att verkligen efterlysa en sådan medvetenhet hos allmänheten. Det kan hävdas att det inte är särskilt meningsfullt att fortlöpande hålla kunskapen levande om momssänkingsbeslutet. Det viktiga är väl – har det hävdats – att man håller ett öga på själva effekten av momssänkningen, dvs. att böcker och tidskrifter fortsatt är billiga.

Bokpriskommissionen vill uttrycka en viss förståelse för denna synpunkt samtidigt som vi menar att det ännu är för tidigt att i konsumentinformationen om bok- och tidskriftssektorerna släppa den omständigheten att prisutvecklingen i stor utsträckning sannolikt är en frukt av beslutet att sänka mervärdesskatten på dessa produkter. Vi tror att detta moment i informationen bidrar till att hålla tillbaka tendenser till prisökningar. Bok- och tidskriftsbranscherna är uppmärksamma på att det fortfarande finns en med-

vetenhet hos konsumenterna om bakgrunden till prisutvecklingen. Konsumenterna skulle – om det visade sig att större prisökningar blev aktuella – kunna peka på att branscherna inte infriar de löften som man gav i anslutning till momssänkingsbeslutet, nämligen att hela vinsten av sänkningen skulle komma konsumenterna tillgodo.

Samtidigt är vi förstuds medvetna om att kunskapen om momssänkningen hos allmänheten på sikt kommer att klinga av. Då blir det mer en tydligare fokusering på prisutvecklingen i sig. Men vi anser alltså att den period där allmänhetens prisgranskning åtminstone delvis replierar på kunskapen om momssänkningen bidrar till att skapa konsumenter som i det långa loppet är mer medvetna om priser, prisutveckling och prisskillnader inom bok- och tidskriftssektorerna.

Låt oss från dessa utgångspunkter beskriva hur Bokpriskommissionen under det senaste halvåret har arbetat med ambitionen att upprätthålla konsumentinformationen om den sänkta mervärdesskatten.

Vi anser att ett moment i kunskapsspridningen utgörs av Kommissionens delrapporter. Den utformning som vi har valt att ge dem tycks ändamålsenlig och har givit rapporterna en uppmärksamhet utöver vad som normalt följer av ett utredningsbetänkande. Upplagan av varje rapport är beräknad till 2000 ex. Ca hälften av dessa har distribuerats genom Kommissionens försorg och utan kostnad för mottagaren till bokhandlarna, folk- och länsbibliotek, universitets- och forskningsbibliotek, bokförlag, tidskriftssektorn, konsumentvägledare, folkbildningsförbund m.fl. Mediernas intresse för frågan är fortfarande påtagligt även om det inte nått samma nivå som efter den första rapporten. Det är förstuds också ett uttryck för att bok- och tidskriftsbranscherna uppvisat så goda resultat att medierna inte har funnit anledning till särskilda påpekanden.

Det välvilliga mottagandet av rapporterna måste

nog också tillskrivas de tematiska artiklarna av fristående författare, som syftar till att belysa sakområdet från olika utgångspunkter. Vi fortsätter nu också den traditionen genom att i denna rapport inkludera tre artiklar:

Som nämnts vill vi gärna belysa momssänkningens effekter inom ännu oredovisade delar av vårt uppdrag. Journalisten Hans Wigstrand tar i en artikel upp konsekvenserna på notområdet. Wigstrand redovisar i en annan artikel ett antal röster från det seminarium som Bokpriskommissionen genomförde i december 2003 på temat Tidskrifterna och momssänkningen. Seminariet tas upp lite senare i detta förord. I en tredje artikel redovisar projektsamordnaren Thomas Rönström läsfrämjandeprojektet En bok åt alla. Det handlar om hur bokhandlarna i landet aktivt verkar för att utveckla barns och ungdomars läsning. Vi återkommer senare till detta projekt.

Det förtjänar att betonas att artikelbidragen avspeglar författarnas synpunkter i frågorna. De syftar till att ge relief åt de områden som vi har att bevaka och bidra till debatt om dessa.

Rapporten fungerar alltså väl och vi avser därför att fortsätta på den inslagna linjen.

En annan form för informationsspridning och debatt prövade vi hösten 2002 genom det seminarium om momssänkningen och bokläsningen som vi ordnade på Kungliga Biblioteket (KB). I december 2003 genomförde vi ett nytt seminarium, också denna gång i KB:s lokaler. Temat för seminariet var Tidskrifterna och momssänkningen. I seminariet deltog personer från tidskriftsbranschen, förlags- och bokhandelsbranscherna, bibliotek m.fl. Inbjudna talare och paneldebattörer diskuterade utifrån fyra centrala teman:

- vad betyder priset för läsandet av tidskrifter?
- vad betyder tidskrifterna för läsandets omfattning och bredd i Sverige?

- vad betyder tidskrifterna i ett genusperspektiv och som instrument för språkförståelse och kunskap om Sverige och svenska seder för invandrarkvinnor?
- hur förhåller sig tidskriftsbranschen idag till momssänkningen?

Seminariet antog inte något gemensamt slutdokument, så några generella slutsatser går det inte att dra. Som nämnts har dock Hans Wigstrand i sin artikel från seminariet noterat och tagit fasta på en del röster i debatten.

Som vi nämnde i den tredje delrapporten fick vi inte gehör från Bok & Bibliotek i Göteborg för att få med Bokpriskommissionens frågor bland seminarieprogrammen. Kommissionens huvudsekreterare deltog dock i mässan hösten 2003 i studiesyfte. Vi överväger att åter aktualisera ett seminariedeltagande inför mässan 2004.

I vår förra delrapport redovisade vi också ett initiativ som Bokpriskommissionen tog under våren 2003 i form av förfrågningar till bok- och tidskriftsbranscherna. Initiativet utgick från iakttagelsen att dessa branscher redovisat beredskap att själva svara för att informationen om momssänkningen hölls levande. I rapporten förmedlade vi uppgifter från de olika branscherna om pågående och planerade aktiviteter i det avseendet. Vi uttryckte vår tillfredsställelse över den redovisade beredskapen och anmälde vår ambition att följa utvecklingen på området för att återkomma i senare rapporter.

Mot denna bakgrund kan det finnas anledning att omnämna vissa initiativ som har tagits av förlags- och bokhandlarbranscherna under hösten 2003.

I september presenterade Svenska Bokhandlareföreningen och Svenska Förläggareföreningen en gemensam rapport över bokbranschens utveckling under de senaste 30 åren, bl.a. vad gäller momssänkningen. Rapporten rönt visst medieintresse i

samband med offentliggörandet. Man har från branschernas sida förklarat att man planerar olika aktiviteter för att diskutera och belysa materialet.

Branscherna har också tillsammans med statistikframställare under hösten redovisat alternativa prismätningar som har kommenterats i medierna. Kommissionen har tidigare i detta förord redovisat hur man avser att förhålla sig till dessa prismätningar.

Som tidigare har nämnts är det i ett längre perspektiv naturligt att själva momssänkningen kommer i bakgrunden och att konsumentinformationen fokuseras direkt på priserna, hur de utvecklas och hur konsumenterna kan jämföra priser för att kunna köpa så billiga böcker och tidskrifter som möjligt. Kommissionen får anledning att närmare återkomma till dessa frågor i sina återstående rapporter men vill gärna redan nu fästa läsarnas intresse på de möjligheter som Internet idag representerar. Vi har noterat att det finns ett antal möjligheter på nätet att få fram information med prisjämförelser för beställningar hos olika försäljningsställen och att de konsumenter som har möjlighet att koppla upp sig har stora chanser att verkligen kunna hitta de billigaste böckerna. Vi tycker att det är angeläget att konsumenterna blir medvetna om dessa möjligheter eftersom de utgör en väg för att långsiktigt skapa förutsättningar för tillgång till billiga böcker.

Verka för att läsandet skall öka och breddas och redovisa effekterna av momssänkningen

Bokpriskommissionens kultur- och litteraturpolitiska utmaning ligger i uppdraget att verka för att läsandet skall öka och breddas, och att kunna redovisa effekterna i dessa avseenden av momssänkningen.

I våra två första rapporter redovisade vi material som allmänt belyser lässituationen i Sverige. I vår förra rapport kunde vi för första gången presentera ett material som gav vissa indikationer på moms-

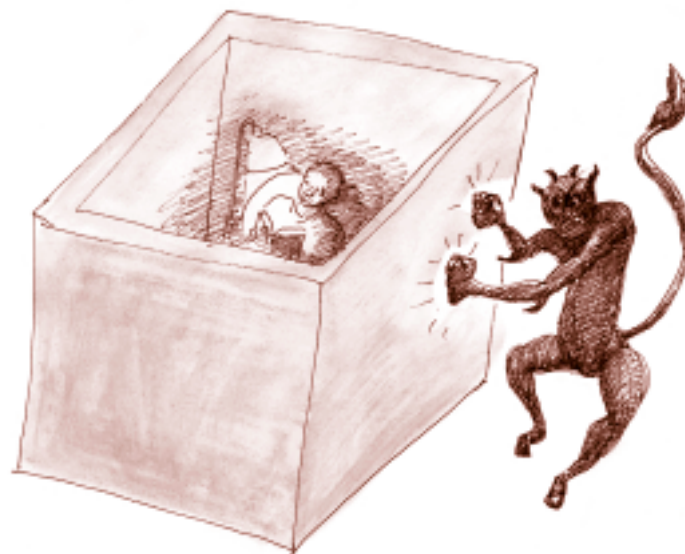
sänkningens läseffekter. Det var SOM-institutets undersökning om bok- och tidskriftsläsandets utveckling under åren 1986–2002 som också tog upp frågan om momssänkningens inverkan.

SOM-studien antydde att momssänkningen har lett till att människor som redan var bokköpare och läsare köper och läser något mer efter momssänkningen, men att bokläsandet generellt inte har breddats till nya grupper.

Eftersom all erfarenhet talar för att kulturvane- förändringar – och därmed också förändringar i läsvanorna – är långsiktiga processer som sannolikt förutsätter längre tidsperioder för att ge säkert avläsbara resultat måste SOM-institutets resultat uppfattas som mycket preliminära och bara som en första indikation på momsinstrumentets litteraturpolitiska effekt. Den uppfattningen har också bekräftats av docenten Ulla Carlsson, Nordicom, och professor Lennart Weibull, SOM-institutet, båda vid Göteborgs universitet och författare till den artikel om kulturvane- förändringar som återgavs i Kommissionens förra rapport. Carlsson och Weibull deltog i ett av Kommissionens möten under hösten 2003. De anmälde därvid att nya data om lässituationen kunde påräknas under våren 2004 och alltså ingå i SCB:s underlag till Kommissionen till sommaren 2004. När det gäller frågan om vilken tid som skulle behövas för att statistiken skulle kunna ge någorlunda säkra besked om momssänkningens läseffekt betonade man dock att det sannolikt inte gick att få fram sådana besked förrän i slutet av detta årtionde.

Kommissionen kommer alltså att återkomma till momssänkningens effekter på läsningen i sin femte rapport, men vill med det ovan sagda markera vilka förhoppningar man kan ha på bärigheten i iakttagelserna.

Som vi tidigare har berättat har Kommissionen också engagerat forskningen i fråga om momssänkningens litteraturpolitiska konsekvenser. Sålunda

har Kommissionen under våren 2003 träffat en överenskommelse med företagsekonomiska institutionen vid Stockholms universitet angående forskningsinsatser inom området momsänkningen och dess konsekvenser för läsningen, för att komplettera den bild som statistiken kan ge. Kommissionen är fortlöpande i kontakt med projektet, som redovisar sitt arbete kontinuerligt i form av skriftlig rapportering till Kommissionens möten. Vi räknar med att erhålla en slutredovisning under hösten 2004. Denna redovisning utgör ett underlag till Kommissionens slutrapport i februari 2005.

Som nämnts är Kommissionens litteraturpolitiska uppdrag inte begränsat till en redovisning av momsänkningens eventuella konsekvenser för läsningen. Uppdraget innebär också att vi aktivt – med momsänkningen som instrument – skall verka för ökad och breddad läsning.

I fullgörandet av den delen av uppdraget har vi gått fram efter ett par linjer.

Vi har bedömt, att i ett långsiktigt perspektiv utgör bok- och tidskriftsbranschernas eget engagemang i läsfrämjandet den bästa garanten för ett fortsatt arbete med att nå nya läsargrupper. Därför tog Kommissionen redan under våren 2003 upp frågan med branschorganisationerna om vad som görs och planeras i form av läsfrämjande. I svaren från respektive organisation redovisades olika synpunkter och projekt i ämnet.

Ett av dessa projekt, En bok åt alla, finner Bokpriskommissionens anledning att notera särskilt. Det är Stiftelsen Boken i Sverige som driver en verksamhet som innebär att Sveriges bokhandlare, stiftelsens huvudmän, stödjer ett läsprogram för barn och unga, i samarbete med bibliotek och skolor över hela landet. Projektet, som vi har bitt projektsamordnaren Thomas Rönström att redovisa i en artikel i denna rapport, representerar enligt Kommissionens uppfattning ett spännande och förhoppningsvis framgångsrikt läsfrämjande samarbete mellan producentsidan,

bokhandeln, och konsumenterna, skoleleverna. Det berör alltså en läsargrupp som vi gärna vill fokusera särskilt på.

Som Kommissionen har redovisat i tidigare rapporter uppmärksammas frågan om grupper med särskilt svag läsprofil på flera håll. Bl.a. arbetar flera förbund inom LO med frågan om hur man skall kunna påverka läsningen hos män med arbetarbakgrund. Vi hoppas på underlag inför kommande rapporter om hur momssänkningen hålls levande bland förbundens medlemmar och hur den har påverkat inköpen och läsningen.

Branschansvaret för läsfrämjandeinsatserna kom också att beröras i det tidigare nämnda tidskrifts-seminariet i december 2003.

Sammanfattning av iakttagelserna efter halva granskningstiden (perioden 2001 till sommaren 2003)

Tyngdpunkten i Bokpriskommissionens fjärde delrapport ligger givetvis i redovisningen av momssänkningens effekter till årsskiftet 2003/2004. För att ge en relief åt den redovisningen och också ge en bild av hur genomslaget har utvecklats över tiden vill vi översiktligt erinra om de iakttagelser som vi kunde göra ett och ett halvt år efter momssänkningen och som presenterades i Kommissionens tredje delrapport.

Iakttagelserna och slutsatserna bekräftade i stort den bild som vi hade redovisat i tidigare rapporter.

På bokområdet var vår bedömning, att även om resultatet för området som helhet sannolikt inte helt motsvarade momssänkningen, kunde det inte uteslutas att momssänkningen generellt sett hade fått fullt genomslag i det pris som konsumenterna har betalat för böcker i bokhandeln eller genom bokklubbarna var för sig.

Under den period som mätningarna också omfattat böcker som sålts via s.k. nätbokhandlar, varuhus,

dagligvarubutiker och kiosker pekade underlaget på att prisutvecklingen för dessa böcker hade legat under den allmänna prisutvecklingen.

Det var svårt att dra några klara slutsatser om hur momssänkningen hade fungerat för de skilda litteraturkategorierna. Klart var dock att genomslaget på facklitteraturen var sämre än för de övriga kategorierna.

Tidskrifterna hade, liksom i tidigare rapporter, generellt sett inte uppnått prisreduceringsmålet. Det fattades ett antal procentenheter. Vi konstaterade ändå att inom denna grupp var resultaten för familje- och damtidningar liksom för tidskrifter inom områdena idrott, motion och friluftsliv bättre än för andra. Det var för dessa tidskrifter inte osannolikt att prisreduceringen fullt ut faktiskt avspeglade moms-sänkningen. Samtidigt såg vi att genomslaget för tidskrifter inom ekonomi, teknik, hobby och foto samt för serietidningar var klart sämre.

Resultat vad gäller momssänkningens effekter på läsningens omfattning och bredd presenterades. Resultaten måste uppfattas som mycket preliminära och bara som en första indikation på momsinstrumentets litteraturpolitiska effekt. De antydde att momssänkningen hade lett till att människor som redan tidigare var bokköpare och läsare köpte och läste något mer efter momssänkningen, men att bokläsandet generellt inte hade breddats till nya grupper.

Sammanfattning av iakttagelserna för utvecklingen under åren 2002 och 2003

När det gäller den allmänlitteratur (skön-, barn- och facklitteratur) som sålts över bokhandeln och bokklubbarna motsvarar prissänkningarna inte fullt ut genomslaget av momssänkningen. Det fattas minst någon procentenhet. Det sammantagna resultatet är huvudsakligen baserat på utfallet inom bokhandeln. Utfallet för bokklubbarna kan ligga mycket nära "idealresultatet".

Trenden det senaste året bekräftar iakttagelsen. Priserna i bokhandeln överstiger den allmänna prisutvecklingen, bokklubbpriserna ligger under.

Bokhandelsresultatet tycks i huvudsak bero på prisutvecklingen i fråga om facklitteraturen. Skön- och barnlitteraturen uppvisar siffror som väl eller nära kan motsvara momsgenomslaget.

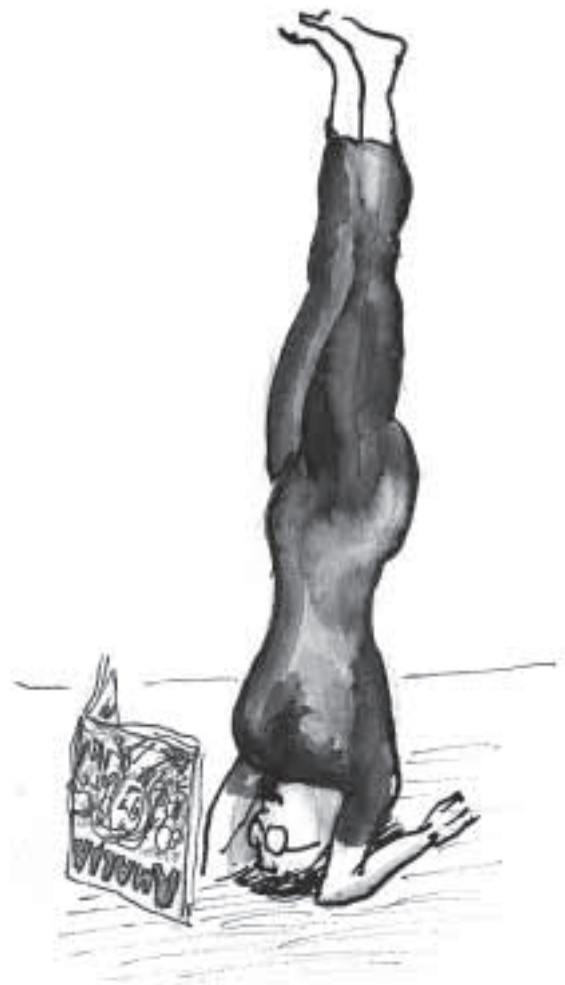
Priserna på den allmänlitteratur som sålts i varuhus, dagligvarubutiker och kiosker har ökat mer än den allmänna prisutvecklingen i samhället. Från det mönstret avviker nätbokhandelns bokförsäljning. Här har priserna under det senaste året till och med sänkts.

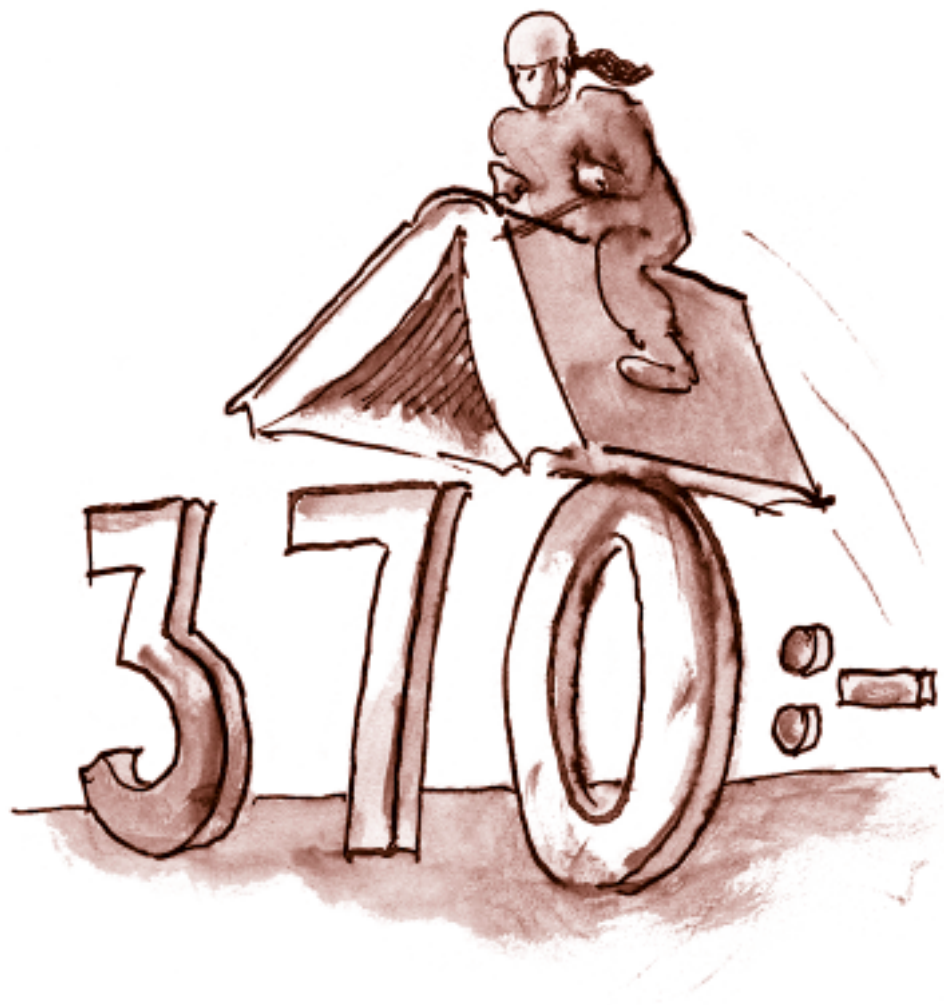
Priserna på kurslitteraturen inom universitet, högskolor och kommunal vuxenutbildning har sannolikt under det senaste året i stort följt den allmänna prisutvecklingen. Bokhandelspriserna på universitets- och högskolelitteratur kan dock ha stigit något mindre. Det är inte möjligt att göra bedömningar om vilken betydelse momssänkningen har fått på detta område.

Momssänkningen på tidskriftsområdet har inte fullt ut slagit igenom. Bilden från förra analystillfället kvarstår i stort. Det fattas ett antal procentenheter. Resultaten för familje- och damtidningar liksom för tidskrifter inom områdena idrott, motion och friluftsliv är liksom tidigare bättre än för andra tidskrifter och i fråga om familje- och damtidningar kan det vara mycket nära fullt genomslag av momssänkningen. Resultatet för datortidskrifter, tidskrifter inom ekonomi, teknik, hobby och foto, serietidningar och motortidningar är fortfarande klart sämre. Vår tidigare bedömning rörande utvecklingen av priserna i fråga om datortidskrifterna visade sig tyvärr baserade på ett underlag som SCB nu har ändrat.

Vi konstaterar att försäljningen av böcker och tidskrifter fortsatt ligger på en hög nivå även om den kraftiga ökningen året efter beslutet att sänka momsen nu har klingat av.

Momssänkningens effekter på läsningens omfattning och bredd, som vi för första gången presenterade uppgifter om i förra rapporten, saknar vi denna gång underlag att kommentera ytterligare. Vi hoppas kunna återkomma i frågan i nästa rapport.

Prisutvecklingen på böcker och tidskrifter

SCB:s rapport till Bokpriskommissionen, "Effekter av sänkt mervärdesskatt på böcker och tidskrifter", återges delvis i det följande. Den fullständiga redovisningen finns på SCB:s webbplats www.scb.se.

Två år efter momssänkningen, i denna fjärde rapport, presenteras SCB:s resultat över prisutvecklingen på böcker (allmänlitteratur) och tidskrifter mellan år 2001 och 2003. Prisutvecklingen för kurslitteratur vid universitet/högskolor och komvuxgymnasier presenteras nu för första gången mellan år 2002 och 2003. Vidare presenteras omsättningsutvecklingen för bok-, pappers- och tidskriftshandeln mellan 1997 och oktober 2003. Nya data kring bibliotek och utlåning finns medtagna i denna rapport, uppgifter som SCB samlar in för Statens kulturråds räkning. Från föregående rapport finns också uppgifter med om svenska folkets inköp och läsande av böcker och tidskrifter samt våra attityder till läsandet.

Framtida rapporteringar kommer att ske i augusti 2004 samt i februari 2005. I nästa rapport i augusti 2004 redovisas resultaten från fortsatta prismätningar på böcker (allmänlitteratur) och tidskrifter liksom omsättningsutvecklingen för bok-, pappers- och tidningshandeln. Därutöver presenteras i augusti nya data från SOM-institutet och NORDICOM om läsande. I februari 2005 kommer den ekonomiska utvecklingen i branschen att redovisas. Förutom den fortsatta prisutvecklingen för böcker (allmänlitteratur) och tidskrifter kommer då även prisutvecklingen för kurslitteratur vid universitet/högskolor och komvuxgymnasier att redovisas för år 2002–2004.

Samtliga rapporter finns tillgängliga på SCB:s webbplats www.scb.se/bokmoms

Sammanfattande kommentarer

Momssänkningens inverkan på prisutvecklingen

Prisutvecklingen för böcker och tidskrifter bör ställas i relation till momssänkningen, och även till allmän prisutveckling för varor och tjänster mellan de tidsperioder som jämförelserna avser. SCB redovisar här hur en sådan analys bör göras.

Mervärdesskatten på böcker och tidskrifter sänktes den 1 januari 2002 från 25 till 6 procent. Allt annat lika innebär detta en sänkning av prisnivån med 15,2 procent ($1 - 1,06/1,25$).

För perioden 2001 till oktober 2003 så förväntas en momssänkning på 15,2 procent leda till en sänkning av priserna med $1,022^1 * 1,019^2 * (1 - 0,152) = 0,883$. Detta motsvarar en sänkning med $(1 - 0,883)$, det vill säga 11,7 procent. Vi kallar detta för den *inflationjusterade momssänkningen (IJM)*. En pris-sänkning på den nivån är vad man kan förvänta sig för perioden 2001 till 2003, om bok- och tidskriftsbranschernas aktörer har en genomsnittlig kostnadsökning, som motsvarar KPI generellt samt en oförändrad marginal per såld bok.

Prisutvecklingen för böcker och tidskrifter

Böcker

SCB har följt prisutvecklingen för böcker, allmänlitteratur, mellan 2001 och 2003. Följande resultat kan redovisas:

1. Priserna på böcker har generellt sjunkit med $8,9 \pm 1,8$ procent.
2. Priserna på böcker i bokhandel har sjunkit med $8,2 \pm 2,4$ procent.
3. Priserna på böcker i bokklubbar har sjunkit med $9,7 \pm 1,8$ procent.

¹ KPI medeltal januari–december 2002 jämfört med KPI medeltal januari–december 2001.

² KPI medeltal januari–december 2003 jämfört med KPI medeltal januari–december 2002.

Den inflationsjusterade momssänkningen under denna period motsvarar 11,7 procent vilket innebär att bokpriserna i genomsnitt inte sjunkit fullt ut i nivå med momssänkningen. Det bör noteras att osäkerhetstalen för prisförändringarna 2002–2003 minskat i förhållande till föregående rapport i och med att det ingår fler prisobservationer. Bokhandelns priser har sjunkit mindre än bokklubbarnas, främst beroende på att priserna på fackböcker i bokhandeln stigit under det senaste året, 2002–2003. För bokklubbarna är det istället barnböcker som sjunkit minst i pris. Den bokgenre som för samtliga försäljningskanaler sammantaget sjunkit mest i pris, är skönlitteratur, medan fackböcker sjunkit minst.

Nätbokhandeln har, under den senaste mätperioden, oktober 2002–oktober 2003, en prisutveckling som avviker från övriga försäljningskanaler. I nätbokhandeln har priserna sjunkit med $1,6 \pm 2,4$ procent och ligger klart under KPI-förändringen på +1,5 procent medan priserna i bokhandeln, varuhus och dagligvarubutiker ökat mer än KPI-förändringen under denna period.

SCB har följt prisutvecklingen för kurslitteratur inom kommunala vuxengymnasier (komvux) samt universitet och högskolor under perioden augusti 2002 – augusti 2003. Prisutvecklingen under denna period kan jämföras med den allmänna prisutvecklingen (KPI-förändringen) under samma period, som är +2,0 procent. Följande resultat kan redovisas:

1. Priserna på komvuxlitteratur i bokhandeln har stigit med $4,0 \pm 2,1$ procent.
2. Priserna på universitets- och högskolelitteratur i bokhandeln har stigit med $1,2 \pm 2,1$ procent.
3. Priserna på komvuxlitteratur i nätbokhandeln har stigit med $2,3 \pm 0,8$ procent.
4. Priserna på universitets- och högskolelitteratur i nätbokhandeln har stigit med $4,8 \pm 4,2$ procent.

Om hänsyn tas till osäkerhetstalen, så har ingen av

de kurslitteraturkategorier som presenteras ovan, säkert ökat mer i pris än den allmänna prisutvecklingen.

Tidskrifter

SCB har följt prisutvecklingen för tidskrifter mellan oktober 2001 och oktober 2003. Följande resultat kan redovisas:

Priserna på momssänkta tidskrifter, lösnummer och abonnemang, har sjunkit med $8,1 \pm 0,9$ procent.

Den inflationsjusterade momssänkningen under denna period motsvarar en prissänkning med 12,1 procent, vilket innebär att de momssänkta tidskrifterna generellt inte genomfört prissänkningar i nivå med momssänkningen.

Omsättningsutveckling för böcker och tidskrifter inom detaljhandeln

Omsättningen inom bok-, pappers- och tidningshandeln (branschgrupp enligt Svensk näringsgrensindelning, SNI 5247) ökade under 2002 jämfört med tidigare år men har sjunkit under 2003 jämfört med 2002. Observera att omsättningen inkluderar, förutom böcker och tidskrifter, även försäljning av papper och dagstidningar med mera. Omsättningen var 15 procent högre 2002 jämfört med 2001. Januari–oktober 2003 jämfört med samma period 2002 visar dock en minskning med 3,0 procent. Trots nedgången från 2002 uppvisar 2003 en ökning jämfört med alla tre åren 1999–2001. Nedbrutet på månader, ökade omsättningen i januari och februari 2003 jämfört med 2002. Sedan har omsättningsutvecklingen uppvisat negativa utvecklingstal för resterande månader.

Läsandet i Sverige

I den här rapporten redovisas nya uppgifter om bibliotek och utlåning av böcker med mera. Dessa uppgifter är hämtade ur undersökningen *Folkbiblio-*

teken 2002 som SCB gör på uppdrag av Statens kulturråd.

De kommunala folkbibliotekens inköp av nya böcker ökade med tre procent under 2002 medan bibliotekens prenumerationer på tidningar³ och tidskrifter minskade något jämfört med föregående år. Från 1988 och fram till 1992–93 minskade antalet nyförvärv av böcker. Därefter låg de på den lägsta nivån sedan 1976 fram till 1998 då nyförvärven började öka.

Bokutlåningen sjönk år 2002 och har minskat årligen sedan 1996. De två senaste åren har bokutlåningen minskat med ungefär 3 procent per år. De böcker som lånas mest är alltså barnböcker vilka står för 42 procent av utlåningen. Utlåningen av AV-medier i form av talböcker, kassettböcker gramofonskivor, CD-skivor och liknande har ökat under den senaste 10-årsperioden.

SCB:s uppdrag

Riksdagen biföll den 12 december 2001 regeringens proposition om sänkt skattesats vid omsättning av böcker, tidskrifter med mera⁴ från 25 till 6 procent. Sänkningen trädde i kraft den 1 januari 2002. Regeringen anförde också i den propositionen vikten av att en sänkt mervärdesskatt får fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenterna betalar för böcker och tidskrifter.

Regeringen tillsatte en kommission för bokprisfrågor (Bokpriskommissionen) med uppdrag att följa och granska prisutvecklingen för de varor som omfattas av den sänkta mervärdesskatten. I kommissionens uppdrag ingår även att redovisa de littera-

turpolitiska effekterna av den sänkta mervärdesskatten.

SCB har fått i uppdrag att förse kommissionen med relevant underlag i enlighet med SCB:s offert av den 21 december 2001 med förändring den 25 juni 2002 samt offerten avseende prismätningar på kurslitteratur av den 16 maj 2002. Uppdraget innebär i huvudsak att mäta priser på allmänlitteratur och tidskrifter under perioden 2001–2004 och priser på kurslitteratur 2002–2004. Med de möjligheter som statistiken ger kommer SCB att följa ekonomisk utveckling för tillverkare, distributörer och återförsäljare av böcker och tidskrifter. NORDICOM-Sverige levererar årligen underlag till SCB om läsandet av böcker och tidskrifter. SCB ställer ett mindre antal frågor kring läsandet i SCB:s omnibussundersökningar och i SOM-institutets opinionsundersökningar. I rapporterna från SCB finns också information om läsandet från andra relevanta undersökningar. Rapportering till Kulturdepartementet och kommissionen för bokprisfrågor sker totalt sex gånger, i augusti och januari år 2002–2005 (sista rapporten i februari 2005). Prismätningarna på kurslitteratur rapporteras även till Utbildningsdepartementet i januari 2004 och februari 2005.

Prisutveckling på böcker och tidskrifter

SCB:s uppgift är att följa prisutvecklingen på böcker, både allmänlitteratur och kurslitteratur, samt tidskrifter mellan åren 2001 och 2004. För allmänlitteraturen görs detta mellan 2002 och 2004 genom prismätningar i bokhandlar, varuhus, dagligvarubutiker och kiosker samt på nätbokhandelns sajter och i bokklubbarnas medlemstidningar. Prisobservationerna görs två gånger per år, i april och oktober. För de retroaktiva prisjämförelserna mellan 2001 och 2002 har SCB använt bokhandelskedjornas butikskataloger och bokklubbarnas medlemstidningar. För kurslitteraturen görs prismätningar i

³ Med tidningar avses här typ dagstidningar som utkommer minst två dagar per vecka.

⁴ Sänkt skattesats tillämpas för omsättning av böcker, broschyrer, häften och liknande alster, tidningar och tidskrifter, bilderböcker, ritböcker och målarböcker för barn, noter och kartor.

augusti år 2002 till 2004 i bokhandlar samt på nätbokhandelns sajter.

Vid fastställande av metodik och praktiskt tillvägagångssätt har olika referensgrupper och fokusgrupper med deltagare från bokbranschen medverkat. Synpunkter inhämtas också löpande från olika branschföreträdare. I denna rapport presenteras prisförändringen på allmänlitteratur, kurslitteratur och tidskrifter. För allmänlitteratur och tidskrifter presenteras dels prisförändringen från 2001 till och med 2003, och dels prisförändringen under den senaste mätperioden, oktober 2002 till oktober 2003. För kurslitteratur presenteras prisförändringen från augusti 2002 till augusti 2003.

Prisutveckling för böcker, allmänlitteratur 2001–2003

Bokpriserna har i genomsnitt inte sänkts fullt ut i nivå med den inflationsjusterade momssänkningen. Sammantaget⁵ har bokpriserna sjunkit från 2001 till och med 2003 med $8,9 \pm 1,8$ procent. Denna sänkning bör ställas i relation till momssänkningen samt även till den allmänna prisutvecklingen under tidsperioden. SCB har räknat fram ett mått för jämförelse med momssänkningen och inflationen, *inflationsjusterad momssänkning* (IJM). IJM under den aktuella perioden 2001 till 2003 motsvarar en sänkning med 11,7 procent, vilket innebär att målet med momssänkningen totalt sett inte nås fullt ut. För samtliga försäljningskanaler sammantagna, har priserna på skönlitteratur sjunkit mest, med $12,2 \pm 2,6$ procent. Priserna på facklitteratur däremot har sjunkit minst, med $5,5 \pm 3,1$ procent, vilket är mindre än IJM.

Resultaten av prismätningarna på allmänlitteratur för samtliga återförsäljare åskådliggörs nedan i *tabell*

⁵ Bokhandelns, nätbokhandelns, varuhusens/dagligvarubutikernas/kioskernas samt bokklubbarnas priser sammanräknade.

2.1–2.2. De resultat som redovisas är dels siffror för prisutvecklingen i konsumentled under hela perioden 2001 till 2003 samt uppdelat på perioderna 2001 till 2002 respektive 2002 till 2003. Förlagsprisutvecklingen under det senaste året presenteras också för de titlar som prismäts i bokhandel och nätbokhandel. Här kan man jämföra prisutvecklingen hos förlagen med konsumentprisutvecklingen hos bokhandel och nätbokhandel tack vare att urvalen är identiska, se *tabell 2.3–2.4*.

Resultat – böcker, allmänlitteratur år 2001–2003

Hela perioden 2001–2003

För att följa den totala prisutvecklingen på böcker från 2001 till och med 2003 räknas den senaste periodens resultat samman med tidigare resultat från 2001 till 2002. I den sammantagna totala prisförändringen för hela perioden 2001–2003 är samtliga försäljningskanaler inräknade. Prisförändringen för bokhandel respektive bokklubb redovisas också separat.

För *böcker i samtliga försäljningskanaler sammanvägt* har det totalt under hela perioden 2001–2003, skett en prissänkning med $8,9 \pm 1,8$ procent. I denna siffra är även prismätningar på allmänlitteratur 2002–2003 i nätbokhandlar samt varuhus/dagligvarubutik/kiosk inräknade. Den inflationsjusterade momssänkningen, IJM, under perioden uppgår till 11,7 procent, vilket innebär att bokpriserna totalt sett inte sänkts fullt ut till förväntad nivå. Den sammanvägda prissänkningen på skönlitteratur, med $12,2 \pm 2,6$ procent, och den sammanvägda prissänkningen på barnlitteratur med $9,3 \pm 3,8$ procent kan, med hänsyn tagen till osäkerhetstalen, vara i nivå med IJM. Facklitteraturen har dock en mindre sänkning med $5,5 \pm 3,1$ procent och ligger helt klart under IJM.

För *böcker i bokhandeln* har det under hela perioden 2001–2003 skett en prissänkning med $8,2 \pm 2,4$

Tabell 2.1 Prisutveckling för böcker i bokhandel respektive bokklubb samt för samtliga försäljningskanaler totalt 2001–2003. Procentuell förändring samt osäkerhetstal⁶.

	Skön	Barn	Fack	Totalt ⁷	IJM/KPI-förändring ⁸
Bokhandel 01/02	-15,5 ± 1,5	-14,4 ± 2,2	-11,3 ± 1,6	-13,3 ± 1,0	-13,4
Bokhandel ⁹ 02/03	+3,1 ± 3,2	+4,6 ± 4,5	+8,6 ± 3,7	+5,9 ± 2,2	+1,9
Bokhandel 01/03	-12,9 ± 3,5	-10,4 ± 5,0	-3,6 ± 4,0	-8,2 ± 2,4	-11,7
Bokklubbar 01/02	-12,4 ± 1,6	-6,6 ± 3,1	-9,7 ± 2,9	-10,6 ± 1,1	-13,4
Bokklubbar ⁹ 02/03	+2,2 ± 1,9	+0,3 ± 2,0	+0,2 ± 2,7	+1,0 ± 1,4	+1,9
Bokklubbar 01/03	-10,5 ± 2,5	-6,3 ± 3,7	-9,6 ± 4,0	-9,7 ± 1,8	-11,7
Samtliga försäljningskanaler 01/03¹⁰	-12,2 ± 2,6	-9,3 ± 3,8	-5,5 ± 3,1	-8,9 ± 1,8	-11,7

Källa: SCB

⁶ Osäkerhetstal är ett uttryck för den variabilitet i resultaten som uppstår på grund av urval.

⁷ SCB har i denna rapport använt sig av nya genrevikter vilket påverkar resultatet i denna kolumn.

⁸ KPI-förändring + 1,9 i tabellen motsvarar KPI medeltal för januari–december 2003 jämfört med KPI medeltal för januari–december 2002.

⁹ Avser här helår 2002/2003 till skillnad från redovisningen i tabell 2.2 som avser oktober 2002-oktober 2003.

¹⁰ I denna post ingår även nätbokhandeln samt varuhus/dagligvarubutik/kiosk från och med 2002 och framåt. Bokhandel och bokklubb ingår från 2001 och framåt.

procent. Totalt sett har alltså priserna i bokhandeln inte sjunkit i nivå med den inflationsjusterade moms-sänkningen. Priserna på facklitteratur har sjunkit med 3,6 ± 4,0 procent. Under det senaste året har facklitteratur ökat i pris med 8,6 ± 3,7 procent. Dessa prisförändringar för facklitteratur är den främsta förklaringen till att böcker i bokhandeln inte nått prisförändringsmålet (IJM). Priserna på skönlitteratur

har 2001–2003 sänkts med 12,9 ± 3,5 procent. Pris-sänkningen på barnlitteratur var 10,4 ± 5,0 procent. Se *tabell 2.1*.

Bokklubbarna har det senaste året, för samtliga genrer, haft en prisökning i nivå med, eller lägre än, den allmänna prisutvecklingen. Se *tabell 2.1* ovan.¹¹ Bokklubbarna har så gott som ingen prisökning alls på fackbokssidan under det senaste året, och har därför

¹¹ I bokpriskommissionens direktiv framgår att staten har som mål att stimulera en varierad utgivning av kvalitetslitteratur samt att öka tillgången till och intresset för litteratur i alla grupper. SCB har bland annat därför valt att väga alla titlar lika. Det innebär att alla titlar inom respektive litteraturgenre och bokklubb har samma tyngd/betydelse i beräkningen oavsett om de svarar för en stor eller liten del av bokklubbens omsättning. Några bokklubbar har framfört önskemål om att böckerna i deras medlemstidningar skall viktas efter ekonomisk betydelse, eftersom huvudboken utgör den största delen av bokklubbarnas försäljning. Denna synpunkt har beaktats såtillvida att vi här presenterar resultatet av en alternativ beräkning där huvudboken har beaktats separat och där hänsyn tagits till den del av omsättningen som huvudboken utgör samt dess genre. Enligt denna beräkning har priserna sammantaget över skön-, barn- och facklitteratur sjunkit med 11,7 procent under perioden 2001–2003 (skönlitteratur: -14,6 procent, barnlitteratur: -0,8 procent och facklitteratur: -9,7 procent). Osäkerhetstalen för dessa alternativa resultat är högst så stora som de i huvudberäkningen (se *tabell 2.1*).

totalt sett en något större prissänkning generellt ($9,7 \pm 1,8$ procent) än bokhandeln under hela perioden 2001–2003. Jämfört med IJM är också bokklubbarnas totala prissänkning mindre än prisförändringsmålet. Liksom för bokhandeln är för bokklubbarna prissänkningen på skönlitteratur den största, med $10,5 \pm 2,5$ procent. I bokklubbarna är det priserna på barnlitteratur som sjunkit minst, med $6,3 \pm 3,7$ procent.

Den senaste mätperioden oktober 2002 – oktober 2003

I tabellen nedan presenteras resultaten av pris­mätningarna för den senaste mätperioden oktober 2002 – oktober 2003, uppdelade på försäljnings­ställen och litteraturgenrer.

Under den senaste mätperioden, hösten 2002 till hösten 2003, har det skett en prisökning på böcker i bokhandeln med $4,9 \pm 2,9$ procent, samt i varuhusen och dagligvarubutikerna med $5,0 \pm 2,5$ procent. Denna prisökning bör sättas i relation till den allmänna prisutvecklingen, som under samma period är $1,5$ procent, vilket innebär att prisökningarna i bokhandeln samt i varuhusen och dagligvarubutikerna ligger över den allmänna prisutvecklingen även med hänsyn till osäkerhetstalen.

Noterbart här är att nätbokhandelns prisutveckling avviker från den generella prisutvecklingen, med en prissänkning på $1,6 \pm 2,4$ procent under samma period, vilket är klart under KPI-förändringen. Prismätningen för nätbokhandeln bygger på samma titelurval som för bokhandeln.

Uppdelat på genrer i bokhandeln så har fackböcker en prisökning med $8,1 \pm 5,1$ procent. Priserna på skönlitteratur i bokhandeln har ökat med $1,0 \pm 3,8$ procent. I varuhusen och dagligvarubutikerna är det skönlitteraturen som uppmäter den största pris­ökningen med $6,1 \pm 2,8$ procent, medan pris­ökningen för fack- och barnlitteratur här är något mindre. Nätbokhandeln har den största prissänkningen för skönlitteratur med $7,0 \pm 2,7$ procent.

Jämförelse mellan förlags- och konsumentpriser 2002–2003

SCB har som ett komplement till prisutvecklingen i konsumentled för böcker även beräknat utvecklingen av förlagens priser (f-priser, exklusive moms) mellan 2002 och 2003. I *tabell 2.3 och 2.4* redovisas en jämförelse mellan f-priser och konsumentpriser i bokhandeln och nätbokhandeln. Denna jämförelse bygger på samma titelurval och f-priserna har beräknats utifrån

Tabell 2.2 Prisutveckling på böcker den senaste mätperioden; oktober 2002–oktober 2003. Procentuell förändring samt osäkerhetstal.

	Skön	Barn	Fack	Totalt	KPI- förändring ¹²
Bokhandel	$+1,0 \pm 3,8$	$+4,8 \pm 6,1$	$+8,1 \pm 5,1$	$+4,9 \pm 2,9$	+1,5
Nätbokhandel	$-7,0 \pm 2,7$	$-3,3 \pm 3,9$	$+0,9 \pm 4,5$	$-1,6 \pm 2,4$	+1,5
Varuhus/Dagligvaru- butik/Kiosk ¹³	$+6,1 \pm 2,8$	$+3,3 \pm 6,0$	$+3,7 \pm 7,3$	$+5,0 \pm 2,5$	+1,5

Källa: SCB

¹² KPI-förändringen för bokhandel, nätbokhandel och varuhus/dagligvarubutik motsvarar KPI medeltal för juli till oktober 2003 jämfört med KPI medeltal för juli till oktober 2002.

¹³ Barn- och facklitteratur i denna kategori visar endast prisutveckling för varuhusförsäljning, då sortimentet i dagligvarubutik/kiosk enbart består av skönlitteratur (pocketböcker).

uppgifter i BTJ Seelig AB:s titelregister. SCB prismäter böcker vid två tidpunkter, april och oktober. F-prisnivåerna från oktober 2002 jämförs därför med dem från oktober 2003 och prisnivåerna från april 2002 med dem från april 2003. Nedan presenteras resultatet för höst respektive vår.

Tabell 2.3 Jämförelse mellan oktober 2002–oktober 2003 av förlagspriser och priser i konsumentled i bokhandel och nätbokhandel.

	Skön	Barn	Fack	Samtliga
Förlagen (F-priser)	+1,6	+5,5	+6,9	+4,7
Bokhandeln	+1,0	+4,8	+8,1	+4,9
Nätbokhandeln	-7,0	-3,3	+0,9	-1,6

Källa: SCB

Av tabellen ovan framgår att bokhandelns prisökningar överlag i stort sett följt förlagens prisökningar under perioden oktober 2002–oktober 2003, medan nätbokhandlarna uppvisar prissänkningar under samma period. Skillnaderna mellan försäljningskanalerna har en förhållandevis liten urvalsosäkerhet, då de bygger på samma titelurval sinsemellan¹⁴.

Tabell 2.4 Jämförelse mellan april 2002–april 2003 av förlagspriser och priser i konsumentled i bokhandel och nätbokhandel.

	Skön	Barn	Fack	Samtliga
Förlagen (F-priser)	+3,0	+3,6	+6,9	+4,6
Bokhandeln	+6,6	+4,3	+9,6	+7,4
Nätbokhandeln	-0,7	+0,5	+5,7	+2,6

Källa: SCB

¹⁴ Osäkerhetstalen blir små vid en direkt jämförelse mellan de mått på prisutvecklingen som redovisas i tabell 2.3 eftersom titelurvalen i dessa är gemensamma.

Av tabellen framgår att bokhandelns prisökningar under perioden april 2002–april 2003 var större än förlagens prisökningar medan nätbokhandelns var mindre.

Sammanfattar man utvecklingen under båda perioderna, se *tabell 2.3–2.4*, är det tydligt att bokhandelns priser på fackböcker har ökat mer än f-priserna. I nätbokhandeln har priserna sänkts, framför allt för skönlitteratur.

Portopriser för bokklubbar och nätbokhandlar

Som en bakgrund till prisförändringarna för bokklubbar och nätbokhandlar redovisas här den generella portoprisutvecklingen, som är en väsentlig del av dessa försäljningskanalers kostnadsbild. Enskilda företag kan ha särskilda avtal eller överenskommelser som gör att deras portoprisutveckling skiljer sig från den här redovisade.

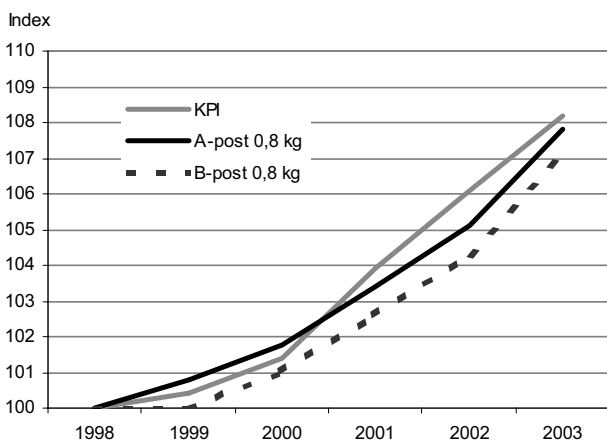
Enligt samtal med företrädare i branschen är vanliga förekommande bokförsändelser sorterade respektive osorterade brev 800 gram och brev/paket 1,25 kg med flera. SCB har därför jämfört priserna för dessa försändelsetyper enligt Postens officiella prislista för företag och sammanställt prisförändringarna i diagrammet nedan för åren 1998–2003. Postens portopriser följer i stort sett samma prisutveckling oavsett viktklass vilket gör att vi valt att redovisa den ena av viktklasserna i diagrammen.

Prisförändringen för osorterade brev är i stort den samma som KPI-förändringen under åren 1998–2003. Under perioden har portopriserna för osorterade brev ökat med knappt åtta procent medan KPI har ökat med drygt åtta procent.

Portot för de brev som sorteras före inlämning har blivit något billigare sedan år 1998. Brevförsändelserna har sjunkit två procent i pris medan KPI ökat med drygt åtta procent.

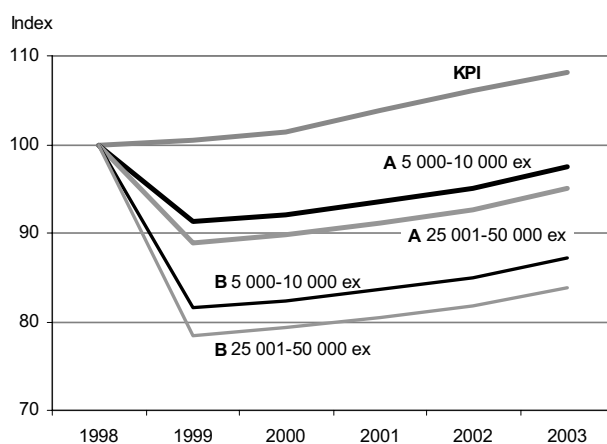
Perioden efter att momsänkningen på böcker och tidskrifter trädde i kraft, mellan år 2001 och 2003,

Diagram 2.2 Osorterad brevsändning, riks, A- resp B-post, 0,8 kg i jämförelse med KPI-utvecklingen i Sverige år 1998–2003

Källa: Posten, SCB

Diagram 2.3 Sorterad brevsändning, riks, A- respektive B-post, 1,25 kg i jämförelse med KPI-utvecklingen i Sverige år 1998–2003

Källa: Posten, SCB

har de officiella portopriserna för såväl osorterad som sorterad brevsändning stigit med cirka fyra procent, vilket är lika med KPI-förändringen.

Tillvägagångssätt – allmänlitteratur år 2002–2004

Hur urvalet tas fram och prisförändringar beräknas finns närmare beskrivet i den tekniska rapporten för samtliga prismätta försäljningskanaler.

Bokhandel

Prismätning av totalt 1 000 boktitlar per tillfälle genomförs i april och oktober 2002–2004 i 51 bokhandlar tillhörande fyra bokhandelskedjor och ett antal fristående butiker. I genomsnitt prismäter SCB cirka 150 titlar per butik vid varje tillfälle. För varje prismätningssamling tas nya titlar fram. Titlarna är valda ur BTJ Seelig AB:s titelregister och med utgivningstidpunkt under innevarande och föregående år.

Prisutvecklingen beräknas genom att medelpriser för ett år jämförs med medelpriser för året innan. Medelpriser för grupper (kvalitetsklasser) av böcker jämförs med varandra. Inom grupperna ska böckerna vara så homogena som möjligt.

Prisförändringarna räknas fram på följande sätt:

1. Medelpris för titlar inom bokhandelskedja.
2. Medelpris för titlar över alla bokhandlar.
3. Medelpris för grupper av böcker (kvalitetsklasser). Klassning har gjorts efter genre, bandtyp och bokens vikt mätt i gram. Dessutom har fackböcker klassats efter trade/professional, det vill säga efter huruvida boken har en huvudsaklig nöjes-/fritidsinriktad eller yrkes-/studieinriktad användning.
4. Medelpris för genre.
5. Prisutveckling för böcker i bokhandel. (Prisförändring över genrer i bokhandeln viktas samman med hjälp av omsättningsuppgifter inhämtade från företag i branschen.)

6. Sammanvägning mellan första och andra halvårets prisförändring, med hjälp av omsättningsuppgifter för respektive period (rean borträknad).

Nätbokhandlar

Prismätningar hos nätbokhandlar genomförs på samma urval av titlar som i bokhandeln. De nätbokhandlar som prismäts har alla egenskapen att vara Sverigebaserade och väl sorterade, det vill säga de saluför titlar utgivna av svenska förlag samt av alla kategorier.

Prisförändringarna räknas fram på följande sätt:

1. Medelpriser för titlar. I medelpriset ingår även fraktkostnaden.
2. Medelpris för grupper av böcker (kvalitetsklasser).
3. Medelpris för genre.
4. Prisutveckling för böcker via nätbokhandlar (Prisförändring för böcker totalt hos nätbokhandlar viktas samman med hjälp av nätbokhandlarnas omsättning).
5. Sammanvägning mellan första och andra halvåret med hjälp av omsättningsuppgifter för respektive period (rean borträknad).

Varuhus

Titeluppsättning och pris varierar inte mellan försäljningsställena inom en och samma varuhuskedja. Därför har det varit möjligt att begränsa antalet undersökta försäljningsställen till en per kedja. Totalt prismäter SCB böcker hos tre varuhuskedjor. Urvalet av titlar för prismätning är dragna utifrån den population av titlar som respektive varuhuskedja saluför. Antalet prismätta titlar är cirka 300 per varuhuskedja, det vill säga 900 totalt, varav cirka 500–600 återfinns vid butiksbesök.

Prisförändringarna räknas fram på följande sätt:

1. Medelpris för grupper av böcker (kvalitetsklasser).
2. Medelpris för genre.

3. Prisutveckling för böcker i varuhus (prisförändring över genrer har viktats samman med hjälp av antalet observerade titlar inom respektive genre).
4. Sammanvägning mellan första och andra halvåret med hjälp av omsättningsuppgifter för respektive period (rean borträknad).

Dagligvarubutik/kiosk

Vid prismätning i dagligvarubutik och kiosk har samtliga titlar som observerats hos aktuella försäljningsställen prismäts. Alla förekommande titlar är pocketböcker. Prismätningen har genomförts hos två företagskedjor med enhetlig prissättning över alla försäljningsställen. Därmed är det möjligt att begränsa prismätningen till två försäljningsställen totalt. Antalet prisobservationer totalt är cirka 200.

Prisförändringarna räknas fram på följande sätt:

1. Medelpris för grupper av böcker (uppdelade på antal sidor) inom kedja.
2. Medelpris för alla grupper tillsammans inom kedja.
3. Prisutveckling för kedja totalt.
4. Total prisutveckling (sammanvägning görs med hjälp av kedjornas totala omsättning för böcker i kronor).
5. Sammanvägning av första och andra halvåret har gjorts med lika vikt.

Bokklubbar

I prismätningen för bokklubbar ingår de 13 största bokklubbarna i Sverige. Prisjämförelse görs mellan titlar i bokklubbarnas medlemstidningar.

Pris som är förknippat med villkor eller motprestation utesluts (till exempel pris som gäller när man har varit medlem en viss tid eller redan gjort ett visst antal inköp).

Prisutvecklingen beräknas genom att medelpriser för ett år jämförs med medelpriser året innan.

Böcker inom samma bokklubb jämförs med varandra. Böcker med samma genre, bandtyp, sidantal och illustrationer enligt färg och bild delas in i grupper (kvalitetsklasser). Gruppindelningen syftar till att få så homogena grupper som möjligt för prisjämförelser mellan åren. Denna gruppindelning har i samråd med representanter från några av bokklubbarna modifierats.

I varje bokklubb beräknas medelpriser för respektive grupp och tidsperiod (helår eller januari–april beroende på SCB:s redovisningstillfälle till Bokpris-kommissionen). I medelpriset ingår även bokklubbens expeditionsavgift. Expeditionsavgiften divideras med det antal böcker som medlemmarna i genomsnitt köper per beställningstillfälle.

Gruppernas medelpriser vägs samman till medelpriser per genre för varje bokklubb. Med hjälp av medelpriserna beräknas prisförändringar för respektive bokklubb per genre.

Prisförändringarna räknas fram på följande sätt:

1. Medelpriser per grupp i varje bokklubb.
2. Medelpriser per genre i varje bokklubb.
3. Prisförändring per genre i varje bokklubb mellan år/period (till exempel 2001 och 2002).
4. Prisförändring per genre i bokklubbar sammantaget, sammanvägt med ledning av antalet observerade titlar för respektive genre.
5. Prisförändring totalt för bokklubbar.

Prisutveckling för kurslitteratur 2002–2003

SCB har på tre orter i Sverige prismätt den kurslitteratur som ingår i undervisningen vid utvalda utbildningar på respektive ort. Prismätningarna omfattar litteratur på utvalda utbildningar hos totalt fyra svenska kommunala vuxengymnasier (komvux) samt vid tolv institutioner på tre svenska högskolor och universitet. Prismätningarna har skett i augusti 2002

och augusti 2003 genom prisobservationer i de butiker som finns representerade på orterna och som SCB fått uppgift om att studenterna köper litteratur hos. Prisobservationer inhämtas även för samtliga titlar hos några av de största svenska nätbokhandlarna.

Resultat – kurslitteratur augusti 2002–augusti 2003

Prisutvecklingen som presenteras nedan är för perioden augusti 2002 till augusti 2003, alltså i sin helhet efter det att momsens redan sänkts. (SCB fick uppdraget att mäta priser på kurslitteratur i juni 2002.) De direkta effekterna av momsänkningen vid årsskiftet 2001–2002 på prisnivåerna går inte att utläsa ur dessa siffror. SCB kompletterar därför med en redovisning av förlagsprisutvecklingen från november 2001. Prisutvecklingen för kurslitteratur jämförs med KPI-utvecklingen i *tabell 2.5* och förlagsprisutvecklingen jämförs med KPI-utvecklingen i *tabell 2.6*.

SCB presenterar prisutvecklingen för kurslitteratur uppdelad på komvuxlitteratur (som uteslutande är utgiven av svenska förlag) samt på svensk respektive utländsk universitets- och högskolelitteratur.

Priserna på litteratur för kommunal vuxenutbildning (komvux) i bokhandeln har ökat med $4,0 \pm 2,1$ procent under mätperioden (augusti 2002 – augusti 2003). Med hänsyn till osäkerhetstalet kan det inte uteslutas att denna prisökning är i nivå med den allmänna prisutvecklingen (KPI-förändringen) som är $+1,9$ procent. I nätbokhandeln har priserna på komvuxlitteratur ökat mindre under samma period, med $2,3 \pm 0,8$ procent, vilket kan sägas vara i linje med den allmänna inflationen.

I nätbokhandeln, har priserna på svensk universitets- och högskolelitteratur stigit signifikant mer än den allmänna prisutvecklingen. För universitets- och högskolelitteratur totalt i nätbokhandeln har priserna

Tabell 2.5 Prisutveckling för kurslitteratur augusti 2002–augusti 2003.

	Komvux- litteratur	Svensk universitets- och högskole- litteratur	Utländsk universitets- och högskole- litteratur	Universitets- och högskole- litteratur totalt
Bokhandel	+4,0 ± 2,1	+2,9 ± 1,5	-1,9 ± 5,4	+1,2 ± 2,1
Nätbokhandel	+2,3 ± 0,8	+3,4 ± 1,4	* ¹⁵	+4,8 ± 4,2
KPI-förändring ¹⁶	1,9	1,9	1,9	1,9

Källa: SCB.

¹⁵ SCB väljer att inte publicera något resultat för prisutvecklingen på utländsk högskolelitteratur i nätbokhandeln då denna prisutveckling är för osäker att redovisa.

¹⁶ KPI-förändringen avser januari-december 2003 i förhållande till januari-december 2002.

ökat med 4,8 ± 4,2 procent, i bokhandeln har priserna ökat med 1,2 ± 2,1 procent. Nätbokhandelns priser för universitets- och högskolelitteratur totalt har ökat mer än i bokhandeln, men i båda fallen gäller att skattningarna inte signifikant skiljer sig från KPI-förändringen på 1,9 procent.

Skillnaden i priset förändring i bokhandeln mellan svensk och utländsk högskolelitteratur (+2,9 jämfört med -1,9 dvs 4,8 procentenheter) är relativt stor men inte statistiskt signifikant. Prisutvecklingen för utländsk kurslitteratur påverkas av den svenska kronans utveckling i förhållande till utländsk valuta. Den svenska kronan har sedan momssänkningen trädde i kraft stärkts i förhållande till det brittiska pundet och till USA-dollarn. Jämfört med euron har kronan varit ungefär oförändrad.

Förlagsprisutveckling för kurslitteratur november 2001– november 2003

För det titelurval som använts under 2002 har SCB beräknat utvecklingen av förlagspriserna enligt BTJ Seelig AB:s titelregister. Resultatet framgår av *tabell 2.6*. Det bör understrykas att det titelurval som använts här är mer begränsat än det som ligger till grund

för prismätningarna på kurslitteratur i konsumentled enligt ovan så tillvida att vi i *tabell 2.6* endast betraktar identiska titlar (ISBN-nummer). Identiska titlar har vid en jämförelse över tid alltid en viss aktualitetsförsämring. Även den betraktade tidsperioden för förlagspriserna på kurslitteratur (som är november–november) skiljer sig från mätperioden för konsumentpriserna på kurslitteratur (vilken är augusti–augusti).

Antalet observerade titlar anges efter prisutvecklingen inom parentes i tabellen.

Utvecklingen från november 2001 till november 2002 liksom utvecklingen för november 2002 till november 2003 visar att förlagspriserna för komvuxlitteratur ökat signifikant mer än den allmänna prisutvecklingen i Sverige (KPI-förändringen) medan förlagsprisökningen för svensk högskolelitteratur inte med säkerhet är högre än KPI.

När prisutvecklingen för kurslitteratur i konsumentled år 2002–2003 (avser perioden augusti–augusti), se *tabell 2.5*, jämförs med förlagsprisutvecklingen för kurslitteratur (november–november) kan konstateras att bokhandelns och förlagens prishöjningar förefaller vara överensstämmande. För perioden 2001–2002

Tabell 2.6 Förlagsprisutveckling för kurslitteratur november 2001–november 2003

	Komvuxlitteratur	Svensk högskolelitteratur	KPI-förändring ¹⁷
nov 01–nov 02	+4,2 ± 0,6 (73)	+2,8 ± 1,1 (97)	+2,2
nov 02–nov 03	+4,2 ± 0,6 (82)	+1,9 ± 0,9 (87)	+1,9
nov 01–nov 03	+8,6 ± 0,8	+4,7 ± 1,4	+4,1

Källa: SCB.

¹⁷ KPI-förändring motsvarar KPI medeltal för januari–december 2002 jämfört med KPI medeltal för januari–december 2001 samt KPI medeltal för januari–december 2003 jämfört med KPI medeltal för januari–december 2002.

saknas information om prisutvecklingen för kurslitteratur i konsumentled. Därför kan inte förlags- och konsumentprisutveckling för kurslitteratur jämföras mellan dessa år.

Den svenska kronans värde i förhållande till utländska valutor

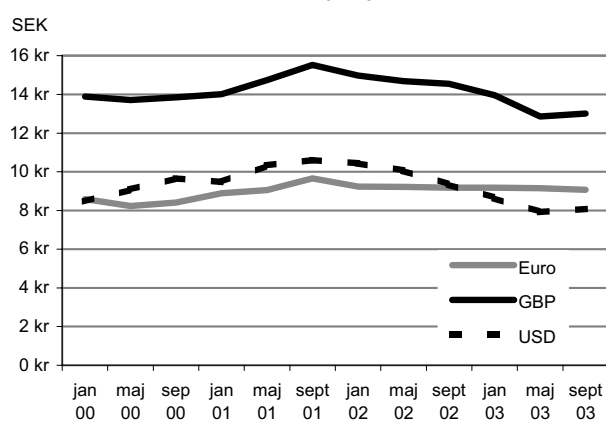
Prisutvecklingen på utländsk högskolelitteratur påverkas bland annat av den svenska kronans försvagning/förstärkning mot de vanligaste valutorna som utländsk kurslitteratur köps in i. I diagrammet nedan presenteras valutautvecklingen mellan januari 2000 och augusti 2003 månadsvis för svenska kronor, euro, brittiska pund och US-dollar.

Som diagrammet visar försvagades kronan mot de tre valutorna pundet, euron och dollarn under 2000 och fram till mitten av 2001. Därefter har kronan stärkts mot det brittiska pundet och US-dollar under 2002 och fram till augusti 2003. Euron har stärkts något mot kronan men är förhållandevis oförändrad.

Tillvägagångssätt – kurslitteratur 2002–2003

SCB prismäter kurslitteratur med en annan metod än den som används för prismätningarna på allmänlitteratur. I prismätningarna på kurslitteratur följer SCB prisutvecklingen för en och samma titel över tid, och jämför olika titlar endast då nya upplagor

Diagram 2.4 GBP, Eurons och US-dollar utveckling i förhållande till svenska kronan (SEK)

Källa: Riksbankens valutakurser månadsgenomsnitt.

utkommer samt då bokbyten sker vid institutionerna och komvuxgymnasierna i urvalet. Nedan följer en kort sammanfattning av metoden samt en motivering till varför SCB valt just denna metod. För den som vill fördjupa sig i metodfrågorna finns en mer detaljerad beskrivning i den tekniska rapporten, *avsnitt 5.1.1* under rubriken kurslitteratur.

Utgångspunkten för den metod som valts har varit att SCB vill följa prisutvecklingen på kurslitteratur som är aktuell och används i undervisningen vid uni-

versitet, högskolor och kommunala vuxengymnasier runt om i landet. En huvudtanke vid prisjämförelserna är att de skall avse titlar av samma kvalitet för studenterna, med avseende på kunskapsområde och aktualitet.

SCB följer prisutvecklingen på titlar som förekommer på litteraturlistor från tolv olika institutioner vid tre olika högskolor/universitet runt om i landet samt fyra kommunala vuxengymnasier. Institutionerna i urvalet är subjektivt utvalda med tanke på att de ska representera olika typer av institutioner, stora som små, och både mer teoretiskt inriktade samt yrkesförberedande utbildningar. Vid komvuxskolorna prismares litteratur för gymnasial vuxenutbildning, alltså inte grundskolelitteratur. De tre orter SCB prismäter kurslitteratur på finns i olika delar av landet och är av varierande storlek, detta för att få en så bred representation som möjligt av studieorter. Kriteriet för att en titel ska ses som aktuell är att den förekommer i undervisningen vid högskolorna och komvuxgymnasierna. Detta innebär att SCB i de flesta fall följer prisutvecklingen på identiska böcker från år till år. Emellertid sker en viss naturlig kvalitetsförsämring på identiska böcker då dessa förlorar i aktualitet över tid. För att kompensera för denna aktualitetsförsämring är SCB angelägen om att fånga upp prisutvecklingen även i fall då en titel ersätts eller kommer i ny upplaga. Den modernisering och aktualitetsförbättring som sker i samband med utgivning av en ny titel/upplaga får alltså kompensera för den aktualitetsförsämring som sker bland de oförändrade böckerna.

Prisutveckling för tidskrifter 2001–2003

Prisutvecklingen avser en sammanvägning av lösnúmerpriser och abonnemangspriser. Avvikelserna mellan lösnúmerpriserna och abonnemangspriserna genomsnittliga utveckling redovisas inte här. Kategoriseringen av tidskrifterna grundas på en in-

delning av Tidningsstatistik AB men är modifierad av SCB så att en viss tidskrift endast ingår i en kategori.

Resultat för tidskrifter oktober 2001– oktober 2003

Prisförändringen för tidskrifter, totalt 111 stycken varav 106 är momssänkta, presenteras i *tabell 2.7*.

De momssänkta tidskrifterna har generellt inte genomfört prissänkningar i nivå med momssänkningen. Tidskrifter har under perioden oktober 2001– oktober 2003 i genomsnitt sjunkit i pris med $8,1 \pm 0,9$ procent. Den inflationsjusterade momssänkningen (IJM) beräknas under samma period till 12,1 procent. Datortidskrifter och tidskrifter inom ekonomi, teknik, hobby och foto visar upp de minsta prissänkningarna. Familje- och damtidningar samt tidskrifter för idrott, motion och friluftsliv har de största prissänkningarna.

Det senaste året (mellan oktober 2002 och oktober 2003) har priserna på tidskrifter stigit med i genomsnitt $2,5 \pm 0,5$ procent samtidigt som konsumentpriserna generellt (KPI) i Sverige under samma period har stigit med 1,3 procent. Serietidningar, motor- och datortidskrifter samt tidskrifter inom motor respektive ekonomi, teknik, hobby och foto har stigit mest i pris. Familje- och damtidningar har liksom tidigare de minsta prisökningarna, $1,4 \pm 0,4$ procent.

Tidskriftspriserna har sedan momssänkningen trädde i kraft, ökat mer än dagstidningspriserna. Dagstidningar, som redan innan 2002 hade en momssats på 6 procent, ökade i pris med 5,7 procent mellan oktober 2001 och oktober 2003. Vid en jämförelse mellan dagstidningars prisökning på 5,7 procent och tidskrifternas prissänkning på $8,1 \pm 0,9$ under samma period, måste hänsyn tas till momssänkningen för tidskrifter på 15,2 procent. Justerat för denna momssänkning motsvarar tidskrifternas prissänkning på $8,1 \pm 0,9$ procent en prisökning på

Tabell 2.7 Tidskrifternas prisutveckling¹⁸ oktober 2001–oktober 2003, efter kategori

Tidskriftskategori	Prisförändring okt 01–okt 02	Prisförändring okt 02–okt 03	Prisförändring okt 01–okt 03
Familje- och damtidningar	-11,9 ± 1,1	+ 1,4 ± 0,4	-10,7 ± 1,2
Hem, bostad, trädgård	-9,6 ± 0,7	+ 2,6 ± 0,4	-7,3 ± 0,8
Ekonomi, teknik, hobby, foto	-6,9 ± 1,1	+ 4,6 ± 1,9	-2,6 ± 2,2 ¹⁹
Idrott, motion, friluftsliv	-11,2 ± 0,8	+ 2,3 ± 0,6	-9,2 ± 1,0 ¹⁹
Datortidskrifter	- 6,6 ± 0,9	+ 4,5 ± 0,8	-2,4 ± 1,2 ¹⁹
Motor	-10,0 ± 0,8	+ 4,7 ± 0,6	-5,8 ± 1,0 ¹⁹
Serietidningar	-9,4 ± 0,7	+ 4,7 ± 1,0	-5,1 ± 1,2
Övriga tidskrifter	-8,6 ± 0,7	+ 1,9 ± 0,7	- 6,9 ± 1,0
Totalt momssänkta tidskrifter²⁰	-10,3 ± 0,7	+ 2,5 ± 0,5	-8,1 ± 0,9
Ej momssänkta tidskrifter	+ 4,4 ± 0,8	-1,1 ± 2,0	+ 3,3 ± 2,2
Dagstidningar enligt KPI	+ 3,4	+ 2,2	+ 5,7
IJM / KPI-förändring ²¹	-13,2	+ 1,3	-12,1

Källa: SCB

¹⁸ Osäkerhetstalen beräknas i denna rapport med en ny förbättrad metod. Detta gäller även osäkerhetstalen för prisförändringar mellan 2001 och 2002.

¹⁹ Observera att justeringar har gjorts den 12 december 2003 i rapport 3, se SCB:s webbplats www.scb.se/bokmoms.

²⁰ På grund av att ett flertal tidskrifter, framför allt kulturtidskrifter och medlemstidskrifter, utges av ideella föreningar och därför antingen har 6 procent moms eller inte är momspliktiga berörs de inte av momssänkningen. Tidskrifter med liten omsättning ingår ej i urvalet.

²¹ KPI-förändring avser perioden oktober 2002 till oktober 2003.

8,4 procent²² under perioden. Denna prisökning är jämförbar med dagstidningarnas prisökning på 5,7 procent under samma period.

Portoprisutveckling tidskrifter

Som en bakgrund till prisförändringarna för tidskrifter redovisas här den generella portoprisutvecklingen, som är en väsentlig del av tidskrifternas kostnadsbild. Enskilda företag kan ha särskilda avtal eller överens-

²² Momssänkningen är 15,2 procent, vilket motsvarar en prinsnivå på (100-15,2) d v s 84,8 procent efter sänkningen. Den observerade prissänkningen för tidskrifter är 8,1 procent, vilket motsvarar en prinsnivå på (100-8,1) d v s 91,9 procent. Skillnaden mellan dessa prinsnivåer; 84,8 och 91,9 procent, motsvarar en prishöjning med (91,9-84,8)/84,8=0,084 eller 8,4 procent.

kommelser som gör att deras portoprisutveckling skiljer sig från den här redovisade.

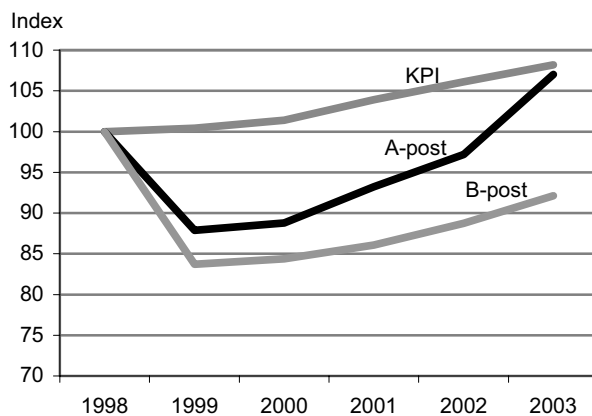
Tidskrifter med utgivning varje vecka skickas med A-post och tidskrifter som har månadsvis utgivning skickas med B-post, enligt uppgift från Sveriges Tid- skrifter.

Posttidningar Riks

Konsumentpriserna i Sverige (KPI) har ökat med åtta procent under perioden 1998–2003. Portopriserna för tidskrifter som skickas med A-post har samma period ökat med sju procent medan B-postförsändel- serna sjunkit i pris med sju procent.

Sedan momssänkningen på tidskrifter trädde i kraft, år 2001–2003, har portopriserna för tidskrifts-

Diagram 2.5 Prisutvecklingen för posttidningssändningar, A- respektive B-post i jämförelse med KPI-utvecklingen åren 1998–2003

Källa: Posten, SCB

försändelser ökat mer än KPI. Priserna på A-postförsändelser har sedan år 2001 stigit med 14 procent och B-postförsändelser med sju procent medan KPI ökat med fyra procent.

Tillvägagångssätt – tidskrifter

111 tidskrifter ingår i beräkningarna. Urvalet är gjort så att de som är omsättningsmässigt störst inkluderas.

Såväl lösnummer- som abonnemangspris (distributionssätt) beaktas var för sig. Vid alla genomsnittsberäkningar används uppgifter om tidskriftens försäljningsintäkter, som i de flesta fall hämtas från Tidningsstatistik AB.

Prisförändringarna räknas fram på följande sätt:

1. Prisförändringen beräknas för varje distributionsätt och tidskrift var för sig
2. Genomsnittlig förändring beräknas för samtliga tidskrifter för ett visst distributionssätt.
3. Genomsnittlig prisförändring beräknas för båda distributionssätten tillsammans.

Ekonomisk utveckling i bok- och tidskriftsbranschen

Som ett komplement till prisutvecklingen för böcker och tidskrifter ska SCB, med de möjligheter statistiken ger, följa ekonomisk utveckling för företag som framställer, distribuerar och säljer böcker och tidskrifter.

Läsandets utveckling

Sedan SCB:s föregående redovisningstillfälle har nya uppgifter erhållits från Statens kulturråd för folkbiblioteken och skolbiblioteken.

Undersökningen avseende folkbiblioteken visar en minskad utlåning av böcker mellan 2001 och 2002. År 2002 uppgick utlåningen av böcker till 66,1 miljoner lån, motsvarande 7,4 lån per invånare. Det är femte året i rad som en minskad utlåning redovisas. Under åren 1994–1996 ökade utlåningen av AV-medier (talböcker, kassettböcker, grammofonskivor, CD-skivor och liknande) med 1 miljon årligen. Under senare år har dock ökningstakten minskat till drygt en halv miljon om året. År 2002 uppgick utlåningen av AV-medier till knappt 11 miljoner lån motsvarande 1,2 lån per invånare. Om man slår samman lån av böcker och lån av AV-medier så har utlåningen minskat för andra året i rad. Det finns inte någon närmare analys av sambandet mellan minskad utlåning och läsande.

I undersökningen avseende skolbiblioteken mäts inte utlåning utan i stället elevernas tillgång till ett bemannat skolbibliotek. Den senaste mätningen för 2002 visar att tillgängligheten förbättrats betydligt mellan 1999 och 2002 för vissa elever men försämrats för andra. För elever i grundskolan har tillgängligheten förbättrats medan den försämrats något för elever i gymnasieskolan. Tillgängligheten till bibliotek för barn vid friskolor är sämre än för barn som går i kommunala skolor.

I nästa rapport som publiceras i augusti 2004 kommer uppgifter från SOM-institutets undersökning år 2003 att redovisas. Där ställs bland annat frågor om förändrade inköp och läsning av böcker och tidskrifter. Nya uppgifter från år 2001 rörande läsvanor hos barn i åldrarna 10–18 år kommer preliminärt också att kunna redovisas genom undersökningen Barn-LNU som görs av SCB på uppdrag av Institutet för social forskning (SOFI).

Sammanfattande kommentarer om läsande från tidigare rapporter

Det finns som nämnts i tidigare rapporter i denna serie statistikkällor som redovisar ett ökat läsande och/eller ökade bokinköp. I SOM-undersökningarna 2002 och 2003 (kommer att redovisas under 2004) ställer SCB för Bokpriskommissionens räkning ett antal frågor. Uppgifterna från undersökningen 2002 redovisas i rapporten *Läs och bläddra – Resultat kring bok- och tidskriftsläsning från SOM-undersökningen 1986–2002* som finns att hämta i sin helhet på www.scb.se/bokmoms. Några sammanfattande resultat redovisas nedan.

SOM-undersökningen 2002 – bokläsande

Andelen bokläsare bland Sveriges befolkning år 2002 jämfört med föregående år är oförändrad. Generellt sett har inte bokläsandet breddats till nya grupper. Däremot har läsandet ökat så tillvida att de som tidigare läste sporadiskt nu har övergått till att läsa mera än förut (läser ofta). År 1988 var det 30 procent som läste ofta och 58 procent som angav att de läste sporadiskt. År 2002 var det i stället 39 procent som läste ofta och 47 procent som läste sporadiskt. Den främsta ökningen av bokläsningen har skett under senare år, det vill säga från 2000 till och med 2002.

Storläsarna hittar man bland kvinnor, högutbildade, boende i storstad samt i åldrarna 15–19 år och 40–49 år.

Ungefär samma andel icke-läsare har redovisats sedan slutet av 1980-talet. Flest av dem som aldrig läser några böcker återfinns bland de äldre (25 procent, 70–85 år 2002). År 2002 var det 14 procent av befolkningen (15–85 år) som redovisade att de aldrig läst något, vare sig en bok eller en tidskrift under det gångna året. Värt att notera är att gruppen ”icke-läsare” bland dem som klassificerat sig som arbetare har minskat år 2002. Andelen kvinnor som tidigare klassats som ”icke-läsare” har också minskat något.

I SOM-undersökningen 2002 är det i stort sett ingen som svarat, att det är att kasta bort sin tid, att läsa böcker. De allra flesta instämmer i att det är synd att människor inte läser fler böcker. Det är också ytterst få, som sagt att det är tråkigt att läsa böcker. 69 procent höll med om påståendet ”Om böcker vore billigare skulle folk köpa mycket fler böcker” men endast 28 procent sade sig ha blivit mer intresserade av att köpa böcker på grund av moms-sänkningen. Störst andel, som anser att momssänkningen gjort dem mer intresserade av att köpa böcker, finns bland personer som ökat sina inköp och som samtidigt läser ofta. 20 procent av männen och 35 procent av kvinnorna anser att momssänkningen har gjort dem mer intresserade av att köpa böcker. Det var 49 procent som ansåg att momssänkningen var en effektiv åtgärd för att stimulera bokläsandet i Sverige. Minst positiv attityd till bokläsning återfinns bland de yngre mellan 15–29 år samt bland de äldsta mellan 80–85 år.

Den allra vanligaste typen av bok som läses är romanen. Romaner och deckare/ thrillers tillhör de bokgenrer som de personer, som ökat sina inköp, köpt flest av under 2002.

SOM-undersökningen 2002 – tidskriftsläsande

År 2002 läste hälften av Sveriges befolkning ofta någon vecko-/månadstidning. Utöver det var det dess-

utom 27 procent som ofta läste special-/facktidskrifter. Det vanligaste sättet att få tillgång till vecko-/månadstidning är genom att prenumerera, vilket nästan hälften gör av de som sagt att de läst någon vecko-/månadstidning eller tidskrift under den senaste månaden.

De allra flesta, totalt 73 procent, anser inte att deras tidskriftsläsning vanor förändrats under det se-

naste året. De läser varken mer eller mindre än de tidigare gjort. Kvinnor läser mer veckotidningar än män. År 2000 var det 50 procent av kvinnorna och 33 procent av männen som ofta läste veckotidningar. Sedan 1988 och fram till 2000 har andelen kvinnor som aldrig läser någon veckotidning legat runt 8 procent. Samtidigt har andelen män som aldrig läser någon veckotidning ökat från 12 till 19 procent. För

både män och kvinnor har den största förändringen skett från 1998 till 2000 då andelen sporadiska läsare minskade i båda grupperna.

Det är de yngsta och de äldsta som läser mest veckotidningar. Högst andel som ofta läser veckotidningar finns dels bland de som är 15 till 19 år och dels bland de över 60 år (54 procent i båda grupperna år 2000).

Attityder till bokläsande enligt SOM-undersökningen år 2002

I Sverige är man generellt positiv till bokläsning

Attityden till bokläsning är i stort sett odelat positiv: Det var år 2002 ytterst få som instämde i påståenden som "Det är tråkigt att läsa böcker" (6 procent) och "Att läsa böcker är att kasta bort sin tid" (4 procent). Samtidigt tyckte 72 procent att det är synd att människor inte läser mer böcker och 84 procent att det alltid ger en viss behållning. 69 procent höll med om påståendet "Om böcker vore billigare skulle folk köpa mycket fler böcker" men endast 28 procent sade sig ha blivit mer intresserade av att köpa böcker på grund av momssänkningen. Det var dock 49 procent som ansåg att momssänkningen var en effektiv åtgärd för att stimulera bokläsandet i Sverige.

Kvinnor mest positiva

Skillnaden i attityder till bokläsning mellan män och kvinnor är att det råder en positivare inställning hos kvinnor. Män och kvinnor tycker likadant, men andelen som instämmer i positiva attityder till bokläsning är ungefär 10 procentenheter högre bland kvinnor. Likadant är det när det gäller påståenden som är negativa till bokläsning. Drygt 10 procentenheter fler kvinnor än män tar avstånd från dessa påståenden. 20 procent av männen och 35 procent av kvinnorna anser att momssänkningen har gjort dem mer intresserade av att köpa böcker. Bland kvinnorna är det 56 procent, som håller med om att moms-

sänkningen var en effektiv åtgärd för att stimulera bokläsandet i Sverige. Bland männen är det 42 procent som instämmer medan 19 procent säger sig inte ha någon uppfattning i denna fråga.

Yngre och äldre minst positiva

Minst positiv attityd till bokläsning återfinns bland de yngre mellan 15–29 år samt bland de äldsta mellan 80–85 år. 14 procent i åldrarna 20–29 år och 10 procent i åldrarna 15–19 år anser att det är tråkigt att läsa böcker och 9 procent av de äldsta anser att bokläsning bara är att kasta bort sin tid.

Störst andel av arbetare och egna företagare som inte har någon uppfattning om momssänkningen

Den tydligast märkbara skillnaden mellan dem som klassificerat sig som arbetare, tjänstemän respektive egna företagare syns då man ser till de attitydfrågor som direkt rör momsens. Där är det runt 20 procent av arbetare och egna företagare som säger sig inte ha någon uppfattning vare sig om momssänkningen har gjort dem mer benägna att köpa böcker eller om den har stimulerat läsandet bland befolkningen. Motsvarande siffror för tjänstemän och akademiker är avsevärt lägre.

Bokpriskommissionens iakttagelser och slutsatser

våra tre tidigare rapporter, överlämnade till kulturministern den 2 juli 2002, den 31 januari respektive den 29 augusti 2003, har vi fortlöpande redovisat och analyserat prisutvecklingen m.m. efter beslutet att fr.o.m. den 1 januari 2002 sänka mervärdesskatten på böcker, tidskrifter m.m. från 25 procent till 6 procent. I närmast föregående rapport, den tredje, kunde Bokpriskommissionen, med sitt treåriga mandat, redovisa ett halvtidsresultat av vår granskningsuppgift. Slutsatserna i detta halvtidsresultat sammanfattas i förordet till föreliggande rapport.

I denna vår fjärde rapport kan vi överblicka hur priserna har utvecklats under de två år som nu har förflutit sedan momssänkningen genomfördes. Som tidigare grundar sig våra iakttagelser och slutsatser på det underlag som Statistiska centralbyrån (SCB) har ställt till förfogande.

Vi kan konstatera att SCB:s prismätningar blir alltmer omfattande och skapar möjligheter att analysera allt fler moment i utvecklingen av berörda sektorer. Följande kan sägas om situationen inom boksektorn:

I de första rapporterna fokuserades intresset på de böcker som såldes i *bokhandeln* och över *bokklubbar*. Sedan förra rapporten har dessa försäljningskanaler kompletterats med uppgifter om den försäljning som sker via s.k. *nätbokhandlar* och genom *varuhus*, *dagligvarubutiker* och *kiosker*. Mätperioderna för de olika försäljningskanalerna varierar och skapar olika förutsättningar för att granska genomslaget av momssänkningen. Vi återkommer till dessa frågor senare.

Även i fråga om antalet genrer har prismätningarna vidgats. Den s.k. *allmänlitteraturen*, dvs. skön- barn- och facklitteraturen, kompletteras i föreliggande underlag med *kurslitteraturen* inom universitet, högskolor och kommunal vuxenutbildning. Våra iakttagelser och slutsatser rörande prisutvecklingen på sistnämnda område kommer dock inte att direkt beröra genom-

slaget av momssänkningen eftersom prismätningarna på området startade först i juni 2002 efter ett särskilt regeringsuppdrag. Fokus ligger här på hur priserna på kurslitteraturen står sig i förhållande till den allmänna prisutvecklingen.

Till den komplexa analysituationen kan också föras den omständigheten att underlaget ger möjlighet till iakttagelser av utvecklingen i *olika tidsperspektiv*. För den allmänlitteratur som säljs genom bokhandel eller bokklubbar kan alltså utvecklingen studeras alltifrån tiden före momssänkningen till och med hösten 2003, dock med olika mätmetoder. Vi återkommer till detta under nästa avsnitt. Prisobservationerna för motsvarande litteratur som säljs genom nätbokhandlar, varuhus, dagligvarubutiker och kiosker omfattar perioden från april 2002 och kan alltså inte direkt relateras till momssänkningen. Som nämnts gäller i princip detsamma för kurslitteraturen.

Förutom möjligheten att följa prisutvecklingen för hela granskningsperioden skapar underlaget också förutsättningar för att titta på *utvecklingen under vissa perioder*. Bokpriskommissionen kommer att utnyttja denna möjlighet huvudsakligen för att belysa vilka prisutvecklingstrender som branscherna uppvisar.

På *tidskriftsområdet* är läget något enklare. *Urvalet* av tidskrifter är oförändrat liksom *försäljningskanalerna*. Liksom för bokhandels- och bokklubbsområdena ger underlaget möjlighet att analysera utvecklingen under såväl hela perioden, dvs. oktober 2001 – oktober 2003, sedan momssänkingsbeslutet som delar av denna period. Vi avser att i första hand utnyttja uppgifterna för det senaste årets utveckling för att studera trenden inom tidskriftsområdet.

Prisutvecklingen inom både bok- och tidskriftssektorerna kan vara beroende av faktorer som förlagen har svårt att själva påverka. *Portokostnaderna* spelar förstas en roll för det pris som bokklubbar och tidskriftsförlag tar ut. *Kronans internationella värde* kan påverka inköpen av litteratur, t.ex. den

utländska kurslitteraturen. SCB har i sitt underlag till Kommissionen redovisat vissa uppgifter om utvecklingen inom dessa sektorer. I underlaget görs också vissa jämförelser av de s.k. förlagsprisernas utveckling (F-priserna, dvs. det pris förlagen åsätter sina böcker och som används till återförsäljare) och prisutvecklingen på dagspressområdet. Kommissionen kommer att i förekommande fall knyta an till dessa uppgifter i anslutning till analysen av berörda områden.

Mätmetoder

Vissa grundläggande uppgifter om de prismätningar som har tillämpats i föreliggande underlag har kommenterats i det förra avsnittet. Följande kompletterande preciseringar kan göras.

Prismätningarna på de böcker som säljs via *bokhandeln* grundade sig inledningsvis på de konsumentinriktade katalogerna som ett urval av Sveriges bokhandlar använder. Sedan april 2002 utförs mer omfattande prismätningar i butik. Resultatet av dessa mätningar jämförs för perioden som helhet med de katalogbaserade resultaten från 2001. Trendbeskrivningen utgår från de prisobservationer i butik som har gjorts i butik under 2002 och 2003. SCB har i sin rapport till Kommissionen, som delvis återges i ett särskilt avsnitt i vår rapport och som återfinns i sin helhet på SCB:s hemsida www.scb.se, redovisat hur man har gått till väga för att välja ut bokhandlar och boktitlar m.m. Vi hänvisar till denna redovisning.

Prisutvecklingen på böcker som säljs genom *bokklubbar* mäts nu liksom tidigare genom observationer i klubbarnas medlemstidningar. Det är en metod som kommer att tillämpas också i framtida mätningar. Metoden redovisas utförligt i SCB:s underlag.

Prisobservationerna för böcker hos *nätbokhandlar*, *varuhus*, *dagligvarubutiker* och *kiosker* omfattar alltså iakttagelser från april 2002 och framåt. Mätmetoderna anges i SCB:s underlag.

Till skillnad mot allmänlitteraturen följer SCB prisutvecklingen på *kurslitteraturen* för en och samma titel över tid och jämför olika titlar endast då nya upplagor utkommer samt då bokbyten sker vid institutionerna och komvuxgymnasierna i urvalet. Utgångspunkten är att man vill följa prisutvecklingen på kurslitteratur som är aktuell och används i undervisningen vid universitet, högskolor och komvuxgymnasier runt om i landet. Prismätningarna görs årligen i augusti från år 2002 till år 2004 i bokhandlar och på nätbokhandelns sajter.

På *tidskrifssidan* görs noteringarna nu liksom tidigare genom observationer i butik eller information från Internet. Det är en metod som kommer att tillämpas också i framtida mätningar. Mätperioden i föreliggande underlag är oktober

2001 till oktober 2003 med möjlighet att också göra avstämning av utvecklingen under bl.a. oktober 2002 till oktober 2003, dvs. den senaste trenden. Vad gäller grunderna för urvalet av tidskrifter och metoderna för att beräkna prisändringar m.m. hänvisas till relevant avsnitt i SCB:s underlag.

Säkerheten i våra bedömningar

I våra tre tidigare rapporter har vi i samband med att vi har redovisat våra iakttagelser och slutsatser också kommenterat med vilken grad av säkerhet vi har kunnat presentera våra resultat. Det har varit ett resonemang som har utgått från de s.k. osäkerhetstalen i underlaget. Osäkerhetstalen, som är ett uttryck för

den variation i resultaten som uppstår på grund av urvalet, har varierat över tiden och varit olika stora för boksektorn resp. tidskriftssektorn samt varierat för de olika litteraturkategorierna m.m.

Med utgångspunkt i säkerhetsresonemanget har sedan Bokpriskommissionens resultat presenterats i termer av "...det är sannolikt", "...det är inte osannolikt", "...det kan inte uteslutas" etc. Läsaren av våra rapporter kan möjligen ställa sig frågan om inte osäkerhetsaspekten har blivit alltför framträdande i våra texter och om det inte skulle vara möjligt att uppnå en högre grad av precision i våra slutsatser.

Låt oss därför med utgångspunkt i det sagda illustrera den problematik som Bokpriskommissionen står inför när vi skall försöka precisera våra slutsatser om utvecklingen. Det kan enklast ske genom att ta ett exempel från en av sektorerna i förra rapporten, nämligen prisutvecklingen på de böcker som säljs över bokhandeln.

Vi kunde i förra rapporten konstatera att för att priset på böcker vid utgången av april 2003 skulle ansetts ha sänkts till den nivå som momssänkningen motiverade skulle de uppvisa ett sänkt pris med 11 procent. SCB:s underlag utvisade att sänkningen för de böcker som sålts över bokhandeln uppgick till $-7,4 \pm 3,5$ procent. Osäkerhetstalet uppgick alltså i detta fall till $\pm 3,5$ procent.

Det är i ett statistiskt sammanhang inget uppseendeväckande med det redovisade osäkerhetstalet eller dess storlek. I alla statistiska urvalsundersökningar finns en felmarginal som beror på urvalets storlek och det underliggande materialets variation. Problemet uppstår när felmarginalen är så stor som i det angivna exemplet att tolkningen av utfallet kan leda till vitt skilda resultat.

I strikt saklig mening innebar siffrorna i SCB:s underlag att priset på böcker som sålts över bokhandel under den aktuella perioden hade sänkts med *maximalt 10,9 procent* eller *minimalt 3,9 procent*. Att be-

skriva det i dessa termer hade alltså varit att ge en absolut saklighet åt mätningresultatet.

Med hänsyn till den uppgift som Bokpriskommissionen har givits skulle en redovisning av resultatet i dessa termer dock inte uppfattas som meningsfull. Här måste Kommissionen gå ett steg längre. Kommissionen gör därför en tolkning av situationen, baserad på de kunskaper om branscherna, marknaden m.m. som finns i Kommissionen. En sammanvägning av resultatet i det statistiska underlaget och dessa kunskaper leder Kommissionen fram till den slutsats som vi presenterade i förra rapporten, nämligen att vi inte helt kan utesluta att resultatet avspeglar ett fullt genomslag av momssänkningen.

Kommissionen har funnit det angeläget att på detta sätt belysa frågan om med vilken säkerhet vi redovisar våra iakttagelser och slutsatser. Det är av betydelse också inför granskningen av de resultat som vi kommer att presentera i kommande delrapporter och i vår slutrapport.

Låt oss nu övergå till att kommentera hur förutsättningarna ser ut vad gäller säkerheten i våra bedömningar i föreliggande rapport. Följande kan konstateras.

Som SCB har påpekat i sitt underlag till Kommissionen har osäkerhetstalen minskat i förhållande till föregående rapport i och med att det ingår fler prisobservationer. Likväl finns det förstås en grad av osäkerhet, baserad på tidigare nämnda omständigheter, som måste beaktas i analysen. Utfallssiffrorna är dock denna gång tydligare än i förra rapporten vilket gör att osäkerhetstalet normalt inte påverkar huvudslutsatsen. Vi återkommer till detta i anslutning till våra iakttagelser och slutsatser av underlaget.

Vissa förutsättningar

Innan vi går in på våra iakttagelser och slutsatser i denna rapport är det som tidigare angeläget att be-

tona att dessa slutsatser och iakttagelser avser genomsnittet dels generellt för böcker respektive tidskrifter, dels för de olika granskade kategorierna inom respektive grupp. Det betyder att det kan finnas böcker, tidskrifter och aktörer inom de olika kategorierna med resultat som är både bättre och sämre än genomsnittet. Det är dock inte möjligt för oss att uttala oss om utfallet på andra nivåer eller med högre detaljeringsgrad än dem som redovisas i underlaget.

IAKTTAGELSER

Som angivits i tidigare rapporter har vi vid granskningen av SCB:s underlag haft som utgångspunkt att en sänkning av momsen på böcker och tidskrifter från 25 procent till 6 procent borde ge utrymme för en sänkning av prisnivån generellt med *15,2 procent* under förutsättning att alla övriga omständigheter som påverkar prisnivån är lika.

Nu liksom tidigare måste vi dock betona att det vid bedömningen av om prissänkningen på böcker och tidskrifter verkligen uppnår denna nivå är nödvändigt att väga in också andra faktorer.

Om man alltså tar hänsyn till den allmänna prisutvecklingen under den aktuella mätperioden, dvs. 2001–2003 för böcker och oktober 2001–oktober 2003 för tidskrifter, måste den förväntade prissänkningen justeras. För att en bok vid utgången av 2003 skall anses ha sänkts till den nivå som momssänkningen motiverar skall den uppvisa ett sänkt pris med *11,7 procent*. Motsvarande siffra för tidskrifterna är *12,1 procent*. För närmare beskrivning av beräkningsgången hänvisas till SCB:s rapport.

De 11,7 respektive 12,1 procenten utgör alltså ”måttstockarna” för jämförelserna av prissänkningarna inom bok- respektive tidskriftssektorerna.

När det gäller kurslitteraturens område är det, som tidigare påpekats, inte aktuellt att direkt avläsa momssänkningens effekt på prisutvecklingen. Det

beror på att mätningarna enligt avtal startade först i augusti 2002 och att det alltså inte finns något jämförelsematerial från perioden före momssänkingsbeslutet. I stället kommer iakttagelserna att vara kopplade till en jämförelse med den allmänna prisutvecklingen under den undersökta perioden, dvs. augusti 2002 till augusti 2003. Frågan blir alltså på detta område om prisutvecklingen på kurslitteraturen ligger under, över eller jämsides med den allmänna prisutvecklingen i landet.

Låt oss i det följande, med beaktande av de angivna utgångspunkterna och inledningsvis med fokus på resultatet för hela mätperioden, göra iakttagelser vad gäller utvecklingen inom bokområdet.

Iakttagelser om prisutvecklingen inom allmänlitteraturen under perioden 2001–2003

Sammantaget har böcker från samtliga försäljningskanaler minskat i pris med $8,9 \pm 1,8$ procent.

Om man separerar bokhandeln och bokklubbarnas böcker finner vi att böcker sålda över **bokhandeln** har prissänkts med $8,2 \pm 2,4$ procent medan **bokklubbarnas** sänkning ligger på $9,7 \pm 1,8$ procent.

Om vi tittar på de olika bokkategorierna inom dessa grupper finner vi dock betydande skillnader i momssänkningens genomslag.

Inom **bokhandeln** har *skönlitteraturen* sänkts med $12,9 \pm 3,5$ procent och *barnlitteraturen* med $10,4 \pm 5$ procent. Sänkningen för *facklitteraturen* ligger på en lägre nivå, $3,6 \pm 4$ procent. Osäkerhetstalen är genomgående relativt höga.

Även på **bokklubbområdet** är differenserna stora mellan de olika kategorierna. *Skön-* och *facklitteraturen* uppvisar de mest markanta sänkningarna, $10,5 \pm 2,5$ procent respektive $9,6 \pm 4$ procent. För *barnlitteraturen* är sänkningen mindre, $6,3 \pm 3,7$ procent. Osäkerhetstalen är något mindre än för bokhandelsområdet.

Iakttagelser om prisutvecklingen inom allmänlitteraturen under det senaste året

Underlaget gör det möjligt att avläsa trenden för det senaste året, dvs. mellan åren 2002 och 2003. Under den perioden har den allmänna prisutvecklingen ökat med 2,0 procent. Hur har prisökningen under samma tid varit inom allmänlitteraturen? Vi noterar att prisökningarna inom **bokhandeln** under denna tid har varit $5,9 \pm 2,2$ procent och inom **bokklubbarna** $1,0 \pm 1,4$ procent.

För nätbokhandeln, varuhus, dagligvarubutiker och kiosker är mätperioden oktober 2002 till oktober 2003. Den allmänna prisutvecklingen ökade under denna period med 1,5 procent. Böcker som såldes i varuhus, dagligvarubutiker och kiosker ökade under samma period i pris med $5,0 \pm 2,5$ procent medan priserna i **nätbokhandeln** *minskade* med $1,6 \pm 2,4$ procent.

Uppdelat på genrer uppvisar de olika försäljningskanalerna olika mönster.

Inom **bokhandeln** är det *facklitteraturen* som uppvisar de största prisökningarna. Prisutvecklingen i fråga om *skönlitteraturen* har varit dämpad inom **bokhandeln** medan **nätvaruhandeln** faktiskt uppvisar en *kraftig minskning* av priserna. För *barnlitteraturen* är osäkerhetstalen genomgående så stora att det är svårt att avläsa några säkra trender.

Iakttagelser rörande prisutvecklingen för kurslitteratur under perioden augusti 2002 – augusti 2003

SCB:s prismätningar av kurslitteraturen omfattar perioden augusti 2002 – augusti 2003. Som måttstock vid bedömningen av prisutvecklingen används den allmänna prisutvecklingen under motsvarande period. Den uppgår till +2 procent.

I underlaget är kurslitteraturen uppdelad i tre kategorier: den litteratur som används i den kommunala

vuxenutbildningen/ *komvuxlitteraturen* och *svensk respektive utländsk universitets- och högskolelitteratur*. För varje kategori anges prisutvecklingen för den litteratur som försäljs dels genom **bokhandel**, dels via **nätbokhandeln**. Följande iakttagelser kan göras:

- priserna på *komvuxlitteratur* i **bokhandeln** har stigit med $4,0 \pm 2,1$ procent
- priserna på *universitets- och högskolelitteratur* i **bokhandeln** har stigit med $1,2 \pm 2,1$ procent
- priserna på *komvuxlitteratur* i **nätbokhandeln** har stigit med $2,3 \pm 0,8$ procent
- priserna på *universitets- och högskolelitteratur* i **nätbokhandeln** har stigit med $4,8 \pm 4,2$ procent

Övriga iakttagelser rörande utvecklingen för kurslitteratur

Som nämnts finns det inga mätningar av priserna i butik eller nätbokhandel för perioden före moms-sänkingsbeslutet. Det går därför inte att göra några iakttagelser om momssänkningens faktiska genomslag på kurslitteraturen. I underlaget redovisas förlagsprisutvecklingen för kurslitteratur november 2001 – november 2003 jämförd med den allmänna prisutvecklingen under motsvarande period. Det betyder att momsen inte ingår i underlaget. Urvalet är relativt begränsat och omfattar endast identiska titlar. Även andra omständigheter pekar på att redovisningen måste tolkas med försiktighet. Med dessa förbehåll kan konstateras att förlagspriserna för *komvuxlitteraturen* under den aktuella perioden ökat med $8,6 \pm 0,8$ procent medan förlagsprisökningen för *svensk universitets- och högskolelitteratur* uppgår till $4,7 \pm 1,4$ procent. Den allmänna prisutvecklingen för perioden har beräknats till +4,2 procent.

Övriga iakttagelser rörande utvecklingen inom boksektorn

I SCB:s underlag görs jämförelser mellan **förlagens** priser (se tidigare kommentar rörande de s.k. F-pri-

serna) och priserna i bokhandeln och nätbokhandeln. Bokhandelns prisökningar följer i princip förlagens under perioden oktober 2002 till oktober 2003. Det rör sig om prisökningar i storleksordningen 4,7–4,9 procent. Nätbokhandeln uppvisar under samma period prissänkningar i storleksordningen 1,6 procent med tyngdpunkten på sänkningar inom skönlitteraturen.

Portokostnaderna spelar stor roll för prisbilden särskilt för bokklubbarna, nätbokhandlarna, förlag med direktförsäljning och för tidskriftsprenumerationerna. Sistnämnda område tar vi upp senare. SCB:s slutsats av portoprisernas utveckling och betydelse för boksektorn för perioden efter momssänkningen är att portopriserna i stort har gått upp med procenttal som motsvarar den allmänna kostnadsutvecklingen. Det bör noteras att enskilda företag kan ha särskilda avtal eller överenskommelser som gör att deras portoprisutveckling avviker från detta mönster.

En fråga som kan spela roll för prisbilden för inköpen av utländsk litteratur är vilket värde som den svenska valutan har internationellt. I vår granskning har den frågan aktualitet när det gäller utvecklingen av priserna på den utländska universitets- och högskolelitteraturen. Under den aktuella perioden – 2001 till 2003 – har kronan stärkts mot framför allt dollarn men också mot det brittiska pundet. I förhållande till euron har kronan varit förhållandevis oförändrad.

Efter denna genomgång av utvecklingen inom boksektorn övergår vi till att notera vad som har skett inom tidskriftssektorn. Vi börjar med iakttagelser rörande utvecklingen under hela mätperioden, dvs. oktober 2001 – oktober 2003 för att därefter granska trenderna under det senaste året. Vi gör också vissa iakttagelser om faktorer utöver momsens som branschen har svårt att själva styra, men som kan ha påverkat prisutvecklingen inom sektorn.

Iakttagelser om prisutvecklingen inom tidskriftssektorn oktober 2001–oktober 2003

Som nämnts skulle ett fullständigt genomslag av momssänkningen på tidskriftsområdet kunna avläsas i prissänkningar om minst 12,1 procent. Den avläsningsbara faktiska sänkningen uppgår för tidskriftssektorn som helhet till $8,1 \pm 0,9$ procent. I jämförelse med boksektorn är osäkerhetstalen relativt låga.

Liksom inom bokområdet är genomslaget av momssänkningen för de olika *tidskriftskategorierna* mycket varierande.

Familje- och damtidningar och tidskrifter inom områdena *idrott, motion och friluftsliv* uppvisar prissänkningar om $10,7 \pm 1,2$ procent respektive $9,2 \pm 1,0$ procent. Klart under genomsnittet för tidskriftsområdet finner vi *datortidskrifter* ($-2,4 \pm 1,2$ procent) och tidskrifter inom *ekonomi, teknik, hobby och foto* ($-2,6 \pm 2,2$ procent). På den nedre halvan kan vi också notera *serie- och motortidningar*.

Iakttagelser om prisutvecklingen inom tidskriftssektorn under det senaste året

Underlaget tar upp prisutvecklingen på tidskriftssidan också under mätperioden oktober 2002 – oktober 2003. Under den perioden har den allmänna prisutvecklingen ökat med 1,3 procent.

Närmast denna siffra ligger *familje- och damtidningarna* ($+ 1,4 \pm 0,4$ procent) medan betydligt större ökning kan avläsas för *motortidningar* ($+ 4,7 \pm 0,6$ procent), *serietidningar* ($+ 4,7 \pm 1,0$ procent) och tidningar om *ekonomi, teknik, hobby och foto* ($+ 4,6 \pm 1,9$ procent). Även datortidskrifterna återfinns på denna ökningsnivå.

Övriga iakttagelser rörande utvecklingen inom tidskriftssektorn

Som nämnts kan portokostnaderna spela stor roll för prisbilden inom vissa sektorer. Här är förstas produ-

centernas kostnader för distribution av tidskrifter av särskilt intresse. I underlaget kan vi konstatera att portopriserna för tidskriftsförsändelser under åren 2001 – 2003 har ökat klart mer än den allmänna prisutvecklingen. Medan den senare har ökat med 4 procent har portopriserna ökat med 7 – 14 procent beroende på försändelsetyp. Som nämnts kan enskilda företag ha särskilda avtal eller överenskommelser som gör att deras portoprisutveckling skiljer sig från de angivna siffrorna.

Som en relief till kostnadsutvecklingen inom tidskriftssektorn har SCB redovisat prisutvecklingen på dagstidningsområdet. Siffrorna visar att en prisökning under perioden oktober 2001 och oktober 2003 på dagstidningsområdet om 5,7 procent kan jämföras med en generell prisökning på tidskriftsområdet om 8,4 procent.

Iakttagelser om försäljningen av böcker och tidskrifter

Låt oss slutligen till våra iakttagelser notera hur försäljningen av böcker och tidskrifter har utvecklats under perioden efter momssänkningen. SCB:s underlag pekar på att omsättningen inom bok-, pappers- och tidningshandeln ökade kraftigt efter momssänkningen. I tidigare rapporter har vi talat om en ökning i förhållande till år 2001 på i storleksordningen 15 %. Siffrorna för 2003 pekar på en utplanning och viss nedgång men fortsatt hög nivå i jämförelse med perioden före momssänkningen. Kommissionen har inte tillgång till material som ger besked om utvecklingen av antalet sålda böcker under perioden.

SLUTSATSER

Inledning

Det är en tämligen komplex bild av utvecklingen som vi har redovisat i det tidigare. När vi nu övergår till att dra våra slutsatser utifrån dessa iakttagelser känns

det angeläget att strukturera slutsatserna så att de blir överskådliga och lätta att följa. Vi kommer att börja med boksektorn och analysera utfallet inom de olika försäljningskanalerna och de olika bokkategorierna inom allmänlitteraturen. Eftersom granskningsföretagningarna är annorlunda för kurslitteraturen behandlar vi den sektorn separat. Efter boksektorn följer våra slutsatser om utvecklingen på tidskriftsområdet. Avslutningsvis berör vi frågan om hur försäljningen av böcker och tidskrifter har utvecklats och läsvanesituationen m.m.

Boksektorn

Priserna på den allmänlitteratur (skön-, barn- och facklitteratur) som har sålts över samtliga försäljningskanaler har minskat med $8,9 \pm 1,8$ procent. Det skall jämföras med "måttstocken" 11,7 procent för fullt genomslag av momssänkningen. Slutsatsen är alltså att man inte har nått det målet. Det fattas minst någon procentenhet.

Om vi analyserar de två försäljningskanalerna bokhandeln och bokklubbarna var för sig finner vi att ingen av försäljningskanalerna uppvisar priser som motsvarar fullt genomslag av momssänkningen. Bokklubbarna kan dock ligga snubblande nära med sitt resultat $9,7 \pm 1,8$ procent medan bokhandeln bekräftar resultatet på någon procents avvikelse från den förväntade nivån.

Vad är det då som ligger bakom resultaten i de två försäljningskanalerna? Bokpriskommissionen gör följande bedömning:

När det gäller **bokhandeln** är det uppenbarligen facklitteraturen som kraftigt påverkat resultatet. Medan *skön- och barnlitteraturen* uppvisar siffror som väl eller nära motsvarar momsgenomslaget ligger prisutvecklingen på *facklitteratursidan* på en annan nivå. Vi har redan i tidigare rapporter fäst uppmärksamheten på utvecklingen inom det området. Av SCB:s underlag framgår att facklitteraturen vidare

i den senaste rapporten genom förbättrat underlag givits en ökad tyngd i viktningen av de olika litteraturkategorierna vid fastställandet av slutsiffrorna för bokhandelsområdet. Vår bedömning är att viktningen av facklitteraturen, vid sidan av prisutvecklingen, också kan vara en faktor bakom resultatet för bokhandeln.

När det gäller **bokklubbarna** finns det egentligen inget större skäl att närmare analysera siffrorna eftersom resultatet ligger så nära den förväntade nivån. Det sämre genomslaget av momssänkningen på barnlitteraturen kan dock noteras. Underlaget tyder på att portokostnadsfrågan inte har spelat en avgörande roll för kostnadsutvecklingen.

Bedömningen av prisutvecklingstrenden under det senaste året tycks bekräfta den bild som vi har fått fram för hela mätperioden. **Bokhandeln** uppvisar ökningarna som klart överstiger den allmänna prisutvecklingen, medan priserna i **bokklubbarna** ligger under.

I Kommissionens diskussioner om resultatet i fråga om prisutvecklingen inom bokhandeln och bokklubbarna har frågor ställts om underlaget. De har framför allt rört tre aspekter. Utnyttjandet av den databas som används för urvalet av de ingående litteraturkategorierna, Seeligs databas, har fortsatt ifrågasatts av branschföreträdare inom Kommissionen. Vidare har man efterlyst ett offentliggörande av de titlar som faktiskt har utnyttjats i prismätningarna. En tredje fråga har gällt om prismätningarna har gjorts på relevanta och jämförbara titlar så att t.ex. kvalitetsförbättringar och kvalitetsutveckling etc. har fångats upp.

SCB har informerat Kommissionen om att man har haft fortsatta kontakter med branschföreträdare och med Seelig om dess databas. De specifika farhågor som branschen haft har prövats i diskussioner mellan SCB och Seelig samt genom kontroll av databas och urval. Inget har därvid enligt SCB framkom-

mit som skulle kunna styrka uppfattningen att databasen utgör en felkälla. SCB har bitt branschföreträdare att precisera eventuella ytterligare oklarheter. SCB har också erinrat om det seminarium som man anordnade för ledamöter i Kommissionen, branschföreträdare och representanter för medierna för att klargöra hur prisundersökningarna görs, hur Seeligs databas används samt skälen till varför SCB av hänsyn till enskilda företag inte får lämna ut titelurvalet. Titlarna i SCB:s urval är slumpmässigt dragna ur Seeligs register vilket omfattar så gott som all bokutgivning i Sverige. Titlar som förekommer allmänt på den kommersiella marknaden utgör basen för urvalet. Urvalen av titlar för respektive år blir efter gruppering med avseende på tekniska kvalitetsvariabler jämförbara. Hänsyn tas till böckers kvalitetsförändringar mellan olika mättillfällen. SCB hänvisar här till relevant tekniskt avsnitt i sin underlagsrapport. Den återfinns i sin helhet på SCB:s hemsida.

Frågan om möjligheten att få ta del av uppgifter om vilka boktitlar som underlaget baserar sig på har prövats rättsligt. På framställning av Svenska Förläggareföreningen och Svenska Bokhandlareföreningen har SCB, med hänvisning till bestämmelser om statistiksekretess i sekretesslagen, avvisat ett offentliggörande av boktitlarna. SCB:s beslut har efter överklagande bekräftats av Kammarrätten i Stockholm.

Bokpriserna i **varuhusen, dagligvarubutikerna och kioskerna** har under det senaste året stigit mer än den allmänna prisutvecklingen i samhället. Vi noterar dock med tillfredsställelse att vi har ett helt annat läge när det gäller prisutvecklingen för de böcker som säljs över **nätbokhandeln**. Här kan vi till och med avläsa en sänkning av priserna under perioden. Kommissionen har inhämtat att läget inom nätbokhandeln sannolikt beror på en skarp konkurrenssituation mellan ett par av de större aktörerna inom den bran-

schen. Detta ”priskrig” medför uppenbarligen att konsumenterna får tillgång till böcker med särskilt förmånliga priser.

Bokpriskommissionen redovisar ju, liksom SCB i sina underlag till oss, sina iakttagelser och resultat i procentform och vi beskriver med en procentangivelse vad som skiljer iakttaget resultat från det resultat som borde ha uppnåtts vid fullt genomslag av momssänkningen. Det kan för läsaren möjligen vara av intresse att denna beskrivning också uttrycks i kronor och ören för att ännu tydligare illustrera situationen. Låt oss göra detta genom att ge några exempel. Det bör betonas att beräkningarna i exemplen genomgående bygger på ett utnyttjande av medelvärdet i prismätningarna och att osäkerhetstalen alltså inte har beaktats.

Som framgått av den tidigare framställningen förutsätts ett fullt genomslag av momssänkningen efter 2 år ge ett sänkt pris på bokområdet om 11,7 procent. För en bok, som tidigare har kostat 250 kronor, bör priset alltså vara 220,75 kronor efter momssänkningen, dvs en sänkning av priset med 29,25 kronor (om vi fortfarande tillämpade örespriser). Motsvarande prisförändring för en bok som tidigare har kostat 70 kronor är 8,19 kronor. Boken bör alltså nu kosta 61,81 kronor.

När vi nu kan konstatera att *bokhandels* priser inte fullt ut avspeglar momssänkningen utan att det fattas några procentenheter betyder det följande: 250-kronorsboken borde vid fullt genomslag av momssänkningen kosta 220,75 kronor. Det uppnådda resultatet inom bokhandeln skulle innebära att boken i stället kostar 229,50 kronor. Skillnaden är alltså 8,75 kronor. Motsvarande siffror för 70-kronorsboken är att boken i bokhandeln i dag kostar 64,25 kronor i stället för förväntade 61,81 kronor, en skillnad på 2,44 kronor.

På *bokklubbssområdet* kostar 250-kronorsboken idag 225,75 kronor mot ”idealresultatet” 220,75 kro-

nor. Skillnaden är alltså 5 kronor. Motsvarande siffror för 70-kronorsboken är att den idag hos bokklubbarna kostar 63,21 i stället för förväntade 61,81 kronor, en skillnad på 1,40 kronor.

Ovannämnda exempel syftar i första hand till att ge relief åt en i övrigt procentbaserad framställning. Vi återkommer till motsvarande exemplifieringar vid analysen av utvecklingen inom tidskriftssektorn.

När det gäller *kurslitteraturen* har vi att bedöma om den sedan mätningarna startat har blivit jämförelsevis billigare eller dyrare än andra varor i samhället. Svaret på den frågan är att det inte kan uteslutas att priserna på denna litteratur i stort följer den allmänna prisutvecklingen. Några säkra ”vinster” eller ”förluster” för konsumenterna kan alltså inte avläsas utom möjligen för köparna av universitets- och högskolelitteratur i bokhandeln. Priserna kan här ligga under den allmänna prisutvecklingen.

Kommissionens diskussion om utfallet av prismätningarna på kurslitteraturen har i första hand gällt om det är en tillförlitlig metod att som SCB har gjort också jämföra identiska och förändrade titlar. SCB har förklarat att den tillämpade tekniken ger tillräckligt säkra resultat.

När det gäller kurslitteraturens prisutveckling i ett längre tidsperspektiv bör uppgifterna tolkas med försiktighet.

Förlagsprisernas utveckling sedan november 2001 tyder på att priserna på *komvuxlitteraturen* har blivit jämförelsevis klart högre än på andra varor i samhället. Samtidigt kan vi notera att den *svenska universitets- och högskolelitteraturen* i stort synes ha följt prisutvecklingen.

För den importerade *utländska universitets- och högskolelitteraturen* verkar priserna ha utvecklats lugnare än för andra varor. Möjligen kan det bero på den svenska kronans utveckling i förhållande till andra valutor.

Tidskriftssektorn

Ett fullt genomslag av momssänkningen på det pris som konsumenten betalar skulle på tidskriftsområdet betyda att priset reduceras med 12,1 procent. Det målet har inte nåtts. Resultatet innebär att det fattas ca 4 procent för att man skall kunna tala om fullt genomslag av momssänkningen.

Liksom i samband med tidigare prismätningar kan vi konstatera att variationerna inom tidskriftssektorn är betydande.

Närmast prismålet ligger nu, liksom tidigare, *familje- och damtidningar* liksom tidskrifter inom områdena *idrott, motion och friluftsliv*. Resultatet är dock denna gång inte sådant att det fullt ut avspeglar momssänkningen även om särskilt *familje- och damtidningar* ligger mycket nära detta.

Bland dem som ligger en bra bit från "idealresultatet" kan vi nu liksom tidigare notera datortidskrifterna, tidskrifter inom ekonomi, teknik, hobby och foto, serietidningar och motortidningar.

I vår förra rapport tyckte vi oss kunna avläsa en glädjande vändning av prisutvecklingen på datortidskrifterna. Tyvärr visade sig den slutsatsen grunda sig på uppgifter som SCB nu har funnit anledning att revidera. Datortidskrifterna behåller därmed sin placering i momsanpassningsligan.

Resultatet på tidskriftsområdet är något sämre än vad vi har kunnat redovisa i tidigare rapporter. Vi kan ju också notera prisutvecklingen på tidskriftsidan i jämförelse med dagspressen. Vi ställer oss därför frågan vad detta kan bero på. Möjligen kan den tydliga ökningen av portopriserna utgöra en del av förklaringen.

Låt oss, i likhet med bokområdet, illustrera prisproblematiken på tidskriftsområdet också genom att beskriva situationen i termer av kronor och ören. Syftet är redan tidigare angivet. Beräkningarna i exemplen bygger genomgående på ett utnyttjande av medelvärdet i prismätningarna utan beaktande av osäkerhetstalen.

Som framgått av den tidigare framställningen förutsätts ett fullt genomslag av momssänkningen efter 2 år ge ett sänkt pris på tidskriftsområdet om 12,1 procent. För en tidskrift, som tidigare har kostat 20 kronor, bör priset vara 17,58 kronor, dvs en sänkning av priset med 2,42 kronor. Motsvarande sänkning av en tidskrift som tidigare har kostat 40 kronor är 4,84 kronor. Tidskriften bör alltså nu kosta 35,16 kronor.

När vi nu kan konstatera att tidskrifterna generellt inte fullt ut avspeglar momssänkningen utan att det fattas ett antal procentenheter betyder det följande: 20-kronorstidskriften borde vid fullt genomslag av momssänkningen kosta 17,58 kronor. Det uppnådda resultatet innebära i stället att tidskriften kostar 18,38 kronor. Skillnaden är alltså 80 öre. Motsvarande siffror för 40-kronorstidskriften är att den idag kostar 36,76 kronor i stället för förväntade 35,16 kronor, dvs. en skillnad på 1,60 kronor.

Om liknande beräkningar görs på resultatet för familje- och damtidningar och man utgår från ett lösnúmerpris av 20 kronor kostar tidningen idag 17,86 kronor i stället för förväntade 17,58, dvs. en skillnad på 28 öre. När det rör sig om dessa slag av belopp måste man också beakta att prissättningen av tidskrifter förstås inte rör sig inom dessa marginaler. Normalt gäller det hela eller halva krontal för prisangivelsen.

Försäljningen av böcker och tidskrifter m.m.

SCB:s statistik visar att försäljningen av böcker, papper och tidningar är fortsatt hög även om den kraftiga ökningen av försäljningen som kunde avläsas det första året efter momssänkningen nu har klingat av. Nivån tycks fortfarande ligga drygt 12 procent över vad som gällde för år 2002. Vår bedömning är liksom tidigare att en väsentlig förklaring till detta ligger i momssänkningens genomslag.

Med hänsyn till våra direktiv har vi koncentrerat våra iakttagelser och därpå grundade slutsatser på frå-

gor om momssänkningens effekter för konsumenterna. Hur har priserna påverkats av momsbeslutet och hur har läsningen i landet utvecklats?

I vårt arbete dyker då och då också upp frågor om momssänkningen har haft effekter också i andra avseenden än de angivna. Finns det t.ex. möjligheter att beskriva vilken betydelse momssänkningen har haft för den ekonomiska utvecklingen i bok- och tidskriftsbranscherna? Har den påverkat utgivningsverksamheten m.m.?

Hittills har vi valt att begränsa våra analyser inom dessa områden till att redovisa iakttagelser om ut-

vecklingen av försäljningen av böcker och tidskrifter, mätt som utvecklingen av omsättningen, och vår bedömning av vilken betydelse momssänkningen kan ha spelat för denna utveckling. Vi har också stimulerat mer personliga reflexioner om de bredare frågeställningarna genom att publicera artiklar i dessa ämnen. I vår andra rapport behandlade ledamoten Kristina Ahlinder i en artikel frågan om vilka dynamiska, långsiktiga effekter som momssänkningen kan få på bokbranschen. I samma rapport redovisar ledamoten John Erik Forslund ett antal perspektiv på momsbeslutets möjliga konsekvenser för bokbranschen.

Om Kommissionen som sådan skall bredda sin analys till att på det ekonomiska området omfatta inte bara momssänkningens effekter på konsumentpriserna utan också dess konsekvenser för de allmänna förutsättningarna inom bok- och tidskriftsbranscherna är en fråga som vi ännu inte har tagit ställning till. Den kommer bl.a. att vara beroende av vilken typ av underlag som vi har tillgång till. Vi håller därför för närvarande frågan öppen och återkommer till den vid en senare tidpunkt.

Läsvanor m.m.

I den tredje rapporten redovisade vi för första gången vissa iakttagelser och slutsatser om vilka effekter som momssänkningen kan ha haft på läsningens omfattning och bredd i Sverige. Något ytterligare underlag i den frågan finns för närvarande inte men SOM-institutet vid Göteborgs universitet, som svarade för underlaget till den tredje rapporten, arbetar planenligt vidare med dessa frågor. Det har aviserats att Kommissionen kan räkna med att SCB:s underlag till Kommissionens femte rapport kan innehålla nya uppgifter som kan ligga till grund för bedömningen av utvecklingen efter momssänkningen. Vi får alltså anledning att återkomma till frågan i vår nästa rapport, som vi räknar med skall offentliggöras i slutet av augusti år 2004.

SCB:s redovisningar till Kommissionen innehåller bl.a. generella uppgifter om läsandets utveckling i landet. De är närmast att betrakta som kompletteringar till de uppgifter om "läslandskapet" i Sverige, som vi har förmedlat i tidigare rapporter. De nya uppgifterna om läsandet finns i SCB:s rapport. Som nämnts kan den i sin helhet återfinnas på SCB:s hemsida.

En fråga för Kommissionen är om vi inom läsavsnittet, liksom inom prisavsnittet, bör vidga vår analys till att också försöka analysera vilka konsekvenser som momssänkningen kan ha fått för andra

faktorer som påverkar läsandet. Vi tänker här främst på utvecklingen inom biblioteksväsendet.

Olika studier under senare år har pekat på att bibliotekens utlåning av böcker är minskande, samtidigt som utlåningen av andra medier såsom talböcker och musik har ökat något. Men den minskade bokutlåningen tycks inte avspegla sig i en motsvarande minskning av antalet besök. Siffrorna pekar också på att bibliotekens bokinköp har minskat.

Vi tycks också bevittna förändringar i biblioteksstrukturen. Utan att gå närmare in på detaljer i denna utveckling har det konstaterats klara förändringar under det senaste decenniet av antalet filialbibliotek, arbetsplatsbibliotek, bibliotek på sjukhus etc.

Frågan är alltså om det finns möjligheter, och om det är lämpligt, för Bokpriskommissionen att försöka analysera i vilken utsträckning förändringarna inom biblioteksväsendet kan relateras till beslutet att sänka bokmomsen som därmed gjort böckerna billigare att förvärva i butik eller på annat sätt.

Vi kan konstatera att vi inte såsom på det ekonomiska området kan påräkna något särskilt underlag för att bedöma relationen mellan momssänkningen och biblioteksutvecklingen. Det ligger inte inom det uppdrag som SCB har fått av regeringen.

Ett studium av denna fråga – om den skall baseras på ett faktaunderlag – skulle alltså förutsätta att Kommissionen i särskild ordning skulle ta fram detta underlag. Kommissionen bedömer att vi inte har de resurser som erfordras för detta och inte heller tidsmässiga förutsättningar för att klara frågan inom ramen för vår granskningsuppgift. Vi anser att frågan om förhållandet mellan bokpriserna och biblioteksområdets utveckling är så intressant i ett allmänt kulturpolitiskt sammanhang att den borde kunna övervägas. Kommissionens direktiv anger ju att vi vid behov skall lämna förslag till åtgärder som kan motiveras av vår granskning. Därför finns det anledning för oss att återkomma till denna fråga i anslutning till vår slutrapport.

Billigare musik, men problemet återstår ...

Hans Wigstrand

De åkte med på en släde som redan var på väg utför. Ungefär så beskriver musikförlagen som sysslar med notutgivning den skjuts de fick när bokmomsen sänktes år 2002.

– Visst var det bra. Men vi var inte lika förberedda som bokförlagen, berättar Björn Ehrling på Ehrlingförlagen, en tung musikdistributör.

Ungefär tio musikförlag i landet ger ut notböcker. 90 affärer säljer noter; oftast är notförsäljningen ett komplement till annan försäljning. En skillnad mellan bokförlag och musikförlag är att bokförlaget skaffar rättigheten att trycka en bok, medan musikförlaget har rätten att trycka noterna i bokform.

Vissa notförläggare ägnar sig mest åt körmusik, medan andra har ett större urval av orkestermusik. Men i förhållande till bokbranschen är musik i bokform en ytterst marginell verksamhet. Omsättningen ligger runt 100 miljoner kronor om året.

Branschen räknar en enda välsorterad nothandel i Stockholm. Den heter Aulos och ligger på Folkungagatan och drivs av två entusiaster som fortfarande klarar att leva vidare enbart på notförsäljning. Att vara ensam herre på täppan är ingenting Aulos är speciellt glada över. På 1970-talet fanns cirka 300 nothandlare i Stockholm.

Men i takt med att nätet blivit en ny kommunikationskanal och kopiatorerna blivit bättre och bättre har nothandlare efter nothandlare tvingats ge upp. Den sänkta bokmomsen då, vad har den betytt?

Någon statistik som berättar om den sänkta momsens genomslag finns inte berättar SMFF:s (Svenska Musikförläggareföreningen) VD Carl Lindencrona. Endast en känsla från alla som sysslar med noter: det här är bra för musikens skull. Men i grunden brottas musikbranschen med strukturella problem som endast kan lösas på politisk väg. Via kul-

turstöd och viljeinriktning där momsen endast är en fråga i marginalen.

Örjan Klintberg på Wessmans musikförlag på Gotland, säger att man sålt mer noter efter att den sänkta momsens trätt i kraft. Wessmans säljer direkt till slutanvändare. Det är kyrkomusiker och församlingar som köper musik via sina egna anslag. Förlaget ger ut mellan 40 och 50 nya utgåvor om året, mest kör och orgelmusik.

– Vi måste möta kunden på kundens villkor, säger Örjan Klintberg.

Han har full förståelse att folk kopierar eller laddar ner noter från nätet, när pengar saknas.

Det gotländska musikförlaget omsätter mellan fyra och fem miljoner på sin årliga notförsäljning. Man blev en stor distributör när man övertog Verbums 800 titlar och ökade sin marknadsandel för något år sedan.

I dag har Wessmans 15 000–20 000 titlar i lager och en aktuell katalog som innehåller 2 500 titlar, mest ny svensk musik. Sex anställda arbetar i nära samarbete med posten på Gotland. Bredband är på gång. Förlagets storsäljare heter ”Sånger från Taize”, musik som sålts i 130 000 exemplar; en fantastisk upplaga i notbranschen.

Gehrmans är en gammal musikutgivare som grundades 1893 och omsätter dubbelt så mycket noter som gotlänningarna; ca 10 miljoner kronor om året handlar om notutgåvor. Men Kettel Skarby har inga relevanta siffror över om momssänkningen bidragit åt ena eller andra hållet.

– Vi är så små jämfört med bokförlag, våra volymer så annorlunda. Men momssänkningen togs emot klart positivt. Sett ur statens perspektiv handlar det ju inte om några pengar, men för en liten orkester med en årsbudget på 2 000 kronor och som kanske tjänar 380 kronor på att momsen är 6 i stället för 25 procent. Det är ganska stor skillnad när man ska ha noter till alla musiker i en orkester.

Gehrmans har lagt ut sin katalog på nätet. Där kan man läsa noter som man läser en roman, men i en framtid kan datorn antagligen spela upp det efterfrågade stycket, eller de specifika noter man är ute efter för sitt eget instrument.

– Spelar du exempelvis fagott, så kan du lyssna till din stämma i stället för att läsa den i noter, förklarar Skarby.

Musikförlagens stora problem är kopierandet. Det finns regler för hur mycket man får kopiera, men allmänt säger man i branschen att ”lärarna kopierar det material dom vill ha, även om någon enstaka kanske vill vara lojal”.

Hur upprörd blir du av kopierandet då?

– Väldigt upprörd.

Men du låter inte särskilt upprörd. Alla man pratar med verkar ha accepterat kopierandet, det verkar som om de även accepterat det?

– Jag blir upprörd över att systemet inte fungerar. Vi får ju på det sättet inte betalt för arbetet och kostnaderna vi har med tryckning och annat. I stället pratar vi lite raljant om att det här är kopieringsvänligt material. Underförstått; det här arbetet kommer vi inte att få betalt för. Det blir en ond cirkel när handeln slutar fungera. När kunden frågar har ni nånting för flöjt och piano för min lille son, så blir svaret nej.

Skarby säger att musikförlagen lever i en rättighetsmässigt komplicerad värld, där kampen ständigt pågår mellan det breda musikutbudet och den smala och inte lika efterfrågade musiken. Den kommersiella musiken är viktig eftersom musik i allmänhet är viktig.

– Men själv vurmar jag för det där som hamnar lite mitemellan.

Notfabriken är marknadsledare, omsätter 13 miljoner och utgivningen är bred. Eller som Ingemar Hahne säger: ”Vi ger ut allt som går att sälja. Dock ej körmusik.”

Storsäljaren är ”Våra vackraste visor och ballader”, som efter momssänkningen kostar 228 kronor i stället för 270. Notfabriken har fyra anställda och är ett fristående företag som tidigare ingick i det stora musikförlaget Warner/Chappell.

Man ger ut spelmaterial för skolor, noter för blåsinstrument och har en sajt som heter flojt.nu. Sångböcker, en årlig hitsbok och vispop är några av de 400 olika produkter som gör att Notfabriken inte behöver söka stöd för sin verksamhet.

Även Hahne ser kopierandet som det stora problemet för branschen. Kunden köper noter först i sjunde hand och han förstår det.

– Skolan kanske köper ett ex. Ekonomin tillåter inte mer. Resten kopieras och våra upplagor blir mindre. Ändå tror jag att en tredjedel av vår utgivning inte hade överlevt om momsen inte sänkts. Så nog har musikvärlden anledning att vara glad för moms-sänkningen.

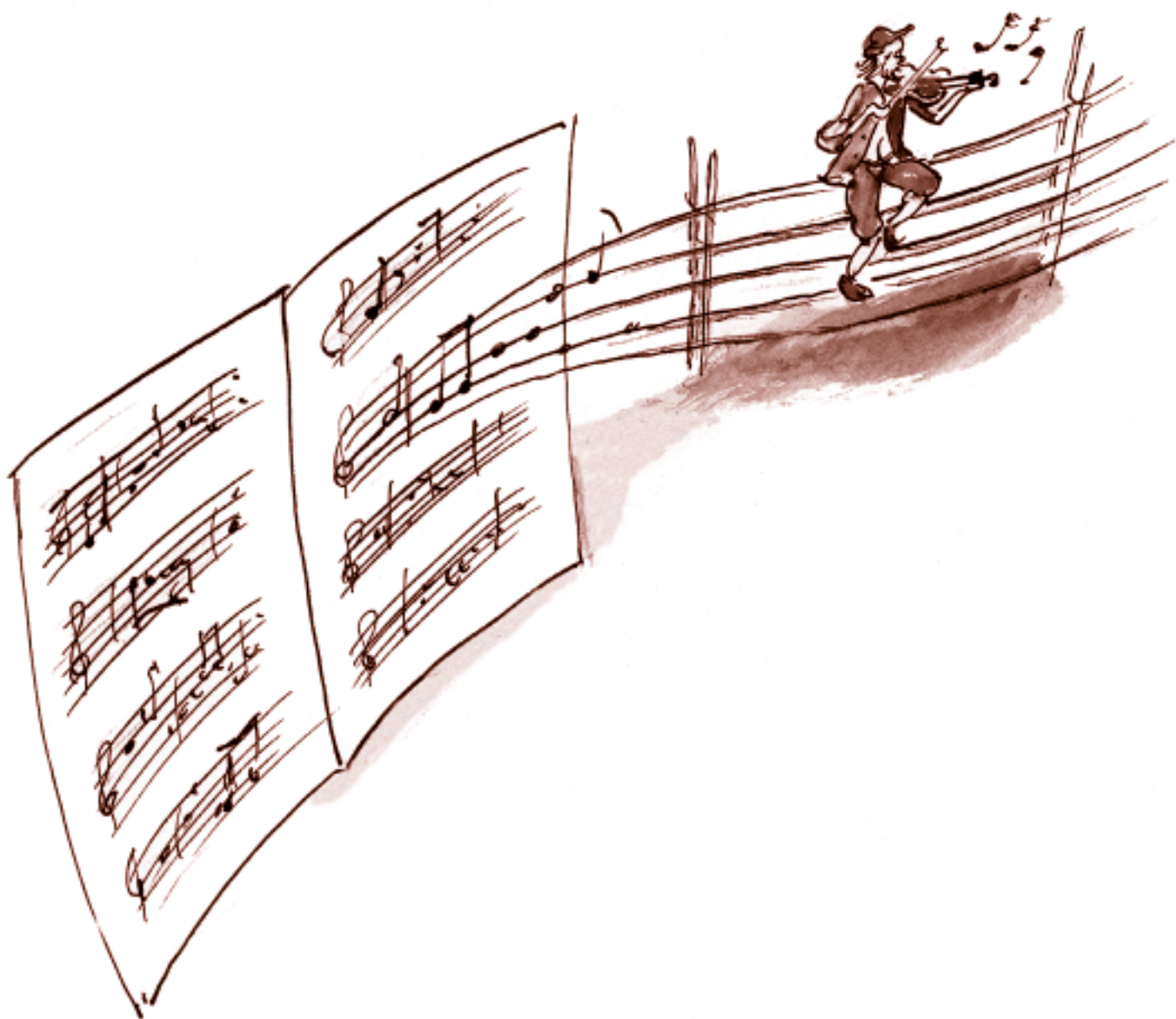
Janne Lindkvist driver Notposten, ett postorderföretag i Moholm, som även har en nothandel i Mariestad. De är fem anställda och omsätter nio miljoner, främst spelböcker mot musikskolor.

– Vi har märkt en ökad försäljning efter moms-sänkningen och håller medvetet nere priserna. Vi vill att musikskolorna ska köpa bok och skiva för 150–170 kronor.

Lindkvist startade Notposten 1991. Kompletteringen med en skiva till notböckerna har varit verklighet de senaste fem–sex åren. Totalt har han 180 000 ämneskurselever att arbeta emot, förklarar han.

Björn Ehrling på Ehrlingförlagen, säger att alla är glada över den sänkta momsen, men det har inte lett till fler inköp. Har man rätt produkt så finns ingen priskänslighet, säger han. Ehrlingförlagen arbetar med pedagogisk utgivning mot kommunala musikskolan. Man är åtta anställda och notomsättningen ligger runt tio miljoner kronor.

Björn Ehrling säger att förlaget ofta får förslag på

utgivning och att man gärna vill ge ut, men inte kan. Anledning: kopierandet.

Det finns 250 musikskolor i Sverige. Men om alla 250 skolorna beställer ett exemplar var av musikförlaget och kopierar från detta enda original, så klarar inte förlaget den ekonomiska ekvationen.

– Då blir utnyttjandet större än vår intäkt. Det är svårt att få ihop gungor och karusell med sådana förutsättningar.

Peter Knutsson på Aulos nothandel i Stockholm, säger att kunderna är glada när de ser att noterna blivit billigare.

– Lustigt nog verkar rock- och jazzfolket gladast över billiga noter. Vi har ökat omsättningen och har startat en webbshop som ska växa med 25 000 noter på nätet. Men jag tycker vi borde ha någon form av

kulturstöd, för om vi också skulle försvinna, vad händer då?

Att den sänkta momsen är bra för musikens skull, tycks ingen förneka bland specialisterna på notområdet. Noterna har blivit billigare. Däremot brottas musikbranschen med strukturella problem av ett annat slag; hur duktig och ambitiös vill vi att musiknationen Sverige ska vara?

Det är första följdfrågan från musikbranschen när, den i sammanhanget marginella, momsfrågan avhandlats.

HANS WIGSTRAND

Hans Wigstrand är frilansjournalist och redaktör för Bokpriskommissionens tryckta rapporter.

Läsfrämjande är ett lagarbete

Thomas Rönström

Barns och ungdomars tillgång till litteratur och deras förhållande till böcker och läsning blir allt viktigare frågor. Hemmets språkmiljö ger förutsättningarna för det växande barnet. Många föräldrar tar ett stort ansvar, läser högt för barnen, samtalar om läsoplevelser och gör läsningen till en naturlig del av uppväxten.

Med en rik läsmiljö i bagaget vandrar barnet till skolan med ett intresse för böcker, lästräning och nya upptäckter. Utan denna bakgrund blir uppförsbacken brantare. Förväntningarna saknas, liksom minnena av de härliga lästunderna.

Läsprojektet *En bok åt alla* vill rikta strålkastaren på just den situation som inträder när barnen börjar skolan. I skolan läggs grunden för en verksamhet som kan ge *alla* barn en bestående läsglädje. Vad kan skolan göra – ensam och tillsammans med andra krafter?

Möjligheten att lyckas ligger i goda kontakter mellan skolan och dess omvärld. Mångåriga erfarenheter från de nordiska länderna visar att ett nära samarbete mellan bibliotekarie, lärare och elever ger mycket goda resultat. Här har också bokhandeln visat sig vara en viktig samarbetspart.

Bokhandeln bjuder på läsoplevelser

En bok åt alla inleddes på ett par orter år 1996 efter initiativ från Stiftelsen Boken i Sverige. Senare utvidgades satsningen till att omfatta hela landet. Stiftelsen, som har bokhandlarnas branschorganisationer som huvudmän, skall ”verka för att Boken består och att dess betydelse, användning och spridning växer.” Genom *En bok åt alla* har Stiftelsen velat bidra till en konstruktiv samverkan mellan skola, bibliotek och bokhandel och stärka de läspedagogiska insatserna för barn och ungdomar. Svenska Bokhandlareföreningen samordnar projektet.

Stiftelsens projektstöd är knutet till en grundmodell som nu prövats i fyra läsår. Ett antal klasser i

grundskolan väljs ut för medverkan. Det kan vara en hel skola, eller ett stadium – eller varför inte ”alla fyror i kommunen” som i Eksjö. Den övre gränsen för varje projekt är ca 200 barn. Sedan är det upp till bokhandlaren, bibliotekarien, läraren och barnen att komma överens om de aktiviteter som skall ingå. I en kort projektbeskrivning anges hur man tänker arbeta. Lokala kunskaper och lokalt engagemang får råda. Bokhandelsbesök planeras in för klasserna och varje barn får en egen önskebok som gåva.

Vår modell har visat sig hållbar och aktiviteterna ger en bild av stor variation och uppfinningsrikedom. Bidrag har utgått till över 100 lokala projekt t.o.m. hösten 2003. Mer än 80 bokhandlar har fått klassbesök och bjudit på önskeböcker till sammanlagt 15 000 barn och ungdomar. Elever och lärare i 150 skolor har genomfört sina läsprogram. Ett 90-tal folk- och skolbibliotek har medverkat med bokprat och lässtimulans.

Läsåret 2003–2004 genomförs 45 projekt med god geografisk spridning. Det innebär en mängd läsaktiviteter i skolor från Bjurholm i norr till Ystad i söder. Stiftelsen Boken i Sverige budgeterar 700 000 kr för elevernas önskeböcker. Det sammanlagda branschstödet från Stiftelsen och de medverkande bokhandlarna kan beräknas till 2,8 miljoner kronor för perioden 1999–2004. Till detta kommer bokhandelspersonalens medverkan i bokpresentationer och utbildning, samt branschföreningens centrala information och rådgivning.

Varje ortprojekt får sin egen profil. Bland årets deltagare finns *Castorskolan* i Bjurholm, som började höstterminen med bokprat och sedan ”slår ett slag för berättandets konst tillsammans med bokupplevelsen”. Det blir studieresa med buss de åtta milen till Örnköldsvik, bokhandelsbesök och val av önskebok. Eleverna kommer senare att få berätta för varandra om sina läsoplevelser.

Elever från sju olika klasser i Färjestadens skola på Öland. Foto: Malin Johansson/Ölandsbladet.

I Färjestadens skola på Öland har lärare, bibliotekarie och bokhandlare tillsammans pratat böcker i sju klasser. Vid studiebesök i bokhandeln i Kalmar har eleverna fått sina valda böcker. I skolan fortsätter man med boksamtal i tvärgrupper enligt Chambers' modell.

Fyrorna i Tångenskolan i Göteborg hoppas kunna läsa extra många böcker i år tack vare *En bok åt alla*. Efter bokpresentationer i skolan åker klasserna till

bokhandeln på Backaplan för att få sin önskebok och bli "inspirerade till fortsatt läsning". Barnen läser både i skolan och hemma, och även föräldrarna uppmuntras att läsa böckerna. Under våren sätts bokrecensioner upp på Tuve bibliotek och eleverna röstar i Bokjuryn.

Sommens samhälle miste sin biblioteksfilial 1997 – en stor förlust inte minst för skoleleverna som kände

sig hemma på "sitt" bibliotek. I *Sommens skola* inleddes ett läsprojekt för att eleverna skulle "få tillbaka läslusten, öka läshastigheten och läsförståelsen". I år utökas satsningen med *En bok åt alla* och samtliga elever från förskola till åk 6 får komma till bokhandeln i Tranås och välja sin önskebok.

Stöd i statistiken

För Stiftelsen Boken i Sverige är det viktigt att det finns en reell grund för denna förhållandevis stora

satsning från bokhandlarnas sida. På Bokpris-kommissionens initiativ har faktaunderlaget för att bedöma läsandets utveckling breddats och fördjupats. Statistiken understryker betydelsen av kraftfulla insatser i den allmänna skolan för att bl.a. söka motverka de stora könsskillnaderna när det gäller läsvanor.

I dag läser de flesta svenskar böcker något så när regelbundet (SOM-undersökningen). Drygt 80 procent av befolkningen läste någon bok för nöjes skull

2002 (Kulturbarometern). Bokläsningens ställning måste fortfarande betecknas som stark (Mediebarometern). Betyggande besked.

Samtidigt finns det all anledning att ta de statistiska signalerna kring barns och ungdomars bokläsning på största allvar. Små barn, 3–8 år, ägnar mest medietid åt tittande (TV, video, DVD), därefter kommer lyssnande och sist läsande. Andelen barn som dagligen nås av böcker har tydligt minskat under en följd av år fram till millennieskiftet och lästiden har halverats under samma tid. En vändning kan skönjas i den allra senaste statistiken (Barnbarometern 2002/2003).

I åldersgruppen 9–14 år har andelen som läst en bok de senaste 4 veckorna minskat från 91 till 83 procent sedan 1995 (Kulturbarometern 2002). En del av minskningen kan bero på att läxläsning och studier inte längre räknas in i mätningen.

Två saker förtjänar särskild uppmärksamhet. För det första har den andel av befolkningen som aldrig läser böcker ökat från början av 1980-talet. Enligt SCB:s undersökningar av levnadsförhållanden (ULF) var det drygt 20 procent av samtliga i åldern 16–84 år som inte läste böcker år 1999. Enligt SOM-undersökningen var motsvarande siffra 14 procent år 2002. Antalet vuxna icke-läsare kan därmed uppskattas till mellan 1,0 och 1,4 miljoner.

För det andra ligger nedgången uteslutande på männens läsning. Bland kvinnorna har litteraturintresset varit konstant eller till och med ökat i vissa åldersgrupper. Intervallen 16–84 år omfattar 6 900 000 personer (1999), jämnt fördelade på kvinnor och män. Av dem öppnar, lågt räknat, 240 000 kvinnor och 700 000 män aldrig en bok. Det går således en dramatisk skiljelinje mellan mäns och kvinnors läsvanor.

Gott om erfarenheter och kunskap

Det har inte saknats ansträngningar för att på olika sätt uppmuntra nya grupper till läsning. Att öka läsan-

det i alla grupper var också ett uttalat litteraturpolitiskt syfte med den sänkta bokmomsen.

Erfarenheter av framgångsrikt läsfrämjande arbete finns, liksom kunskapen om vad läsningen betyder för ett demokratiskt samhälle. Med tanke på all den läsfrämjarmöda som lagts ned kan det ändå tyckas märkligt att vi fortfarande har så många vuxna människor som nästan aldrig läser böcker. Men å andra sidan. Om inte så mycket hade utträtats av lärare, bibliotekarier och författare, av studieförbund och föreningar, och av bokbranschens organisationer hade situationen varit ännu mera bekymmersam.

För att mer påtagligt öka antalet läsare krävs uppenbarligen insatser av annat slag än att öka antalet böcker i bibliotekshyllorna eller i bokhandlarnas skyltfönster. Det hjälper inte heller med läckra bokklubbstidningar och tv-program med populära personligheter. Sådant når i första hand de redan läsvana.

Det kan också vara ett problem att så mycket sker genom tillfälliga insatser, projekt och kampanjer. En permanent och medveten satsning på litteratur och läsning är nödvändig för att på sikt minska den stora gruppen icke-läsare. Viktiga steg har också tagits i den riktningen.

I anslutning till Världsbokdagen, den 23 april varje år, har Svenska Förläggareföreningen och Svenska Bokhandlareföreningen, tillsammans med bl.a. Svenska Unescorådet och Skolverket, byggt upp ett engagemang som i sig genererar spännande aktiviteter ute i landet. Påtagligt många *En bok åt alla*-projekt knyter ihop aktiviteterna med Världsbokdagen, som visat sig vara en bra avslutningsdag med bokhandelsbesök och bokutdelning.

Flera initiativ från statens sida ger idag stimulans och stöd för lokala satsningar. Hit räknas anslaget för inköp av barn- och ungdomsböcker till folk- och skolbibliotek, det särskilda stödet till läsfrämjande verk-

samhet och medel för produktion och distribution av en barnbokskatalog. I mer än 25 år har också kvalitets- och lågprisutgivning av ”En bok för alla” haft mycket stor betydelse för tillgången på böcker för läsaktiviteter i skolan.

Bokhandels bidrag genom *En bok åt alla* kompletterar de statliga och kommunala insatserna – och förstärker därigenom de gemensamma resurserna för spännande och långsiktiga läsprojekt. Här följer några exempel på aktiviteter från skolor och bibliotek där man tagit tillvara olika samordningsmöjligheter och på så sätt kunnat utveckla det läspedagogiska arbetet:

– Bokprat och boksamtal

I årtionden har barnbibliotekarier på folkbiblioteken bjudit in skolklasser för att berätta om nya böcker. Dessa bokprat eller bokpresentationer ger barnen förståelse och valmöjligheter. I klassen kan sedan det individuella läsandet följas upp med boksamtal om de böcker man läst.

I *Lillholmsskolan* i Skärholmen blev *En bok åt alla* ett av flera inslag i en kurs för lärare om barns språk-, läs- och skrivutveckling. Deltagarna i ”Kloka Ugglan” fick lära sig hur man stimulerar barns språkutveckling och stödjer deras läsning och skrivning med utgångspunkt från skönlitteraturen. Läsgrupper med boksamtal underlättade barnens val av önskebok vid bokhandelsbesöket. Man kan inte övertyga ett barn om att en bok är bra ”om man samtidigt ska snegla på baksidestexten”, skrev kursamordnaren. ”Man måste ha läst boken! Och när man har läst en bra bok vill man berätta om den.”

– Läs- och skrivsvårigheter

I Falun har skolstyrelsen sedan ett antal år arbetat för att tidigt upptäcka läs- och skrivsvårigheter hos skoleleverna. De kartläggningar som gjorts understryker hur viktigt det är med tidiga insatser för att

stödja elever som inte kommit igång med sin läsning. I *Bjursåsskolan* har man utvecklat lärandemiljön, med bokprat och bokpresentationer, inköp av litteratur, lästunder, filmvisningar och författarböcker som inslag. Samverkan med bokhandeln inom *En bok åt alla* är i år ett viktigt bidrag till läsmiljön och centralortens kulturutbud.

– Lästävlingar

Lsåret 2002–2003 deltog 800 barn i 17 skolor och 40 klasser i lästävlingen ”Bokslukaren” i Gävle kommun. Tävlingen löper som en röd tråd i läsutvecklingsarbetet under läsåret – ”en väg att väcka lusten för läsning, göra läsningen attraktiv, lyfta fram läsningens betydelse och aktivt arbeta med läsutveckling”.

En bok åt alla knöts till Bokslukaren som en särskild uppmuntran för de sex bästa klasserna och två barn från varje övrig deltagande klass. Varje barn i dessa klasser fick vid prisutdelningen på Världsbokdagen en ”bokcheck” på en bok som eleven själv hade valt. Vid studiebesök i bokhandeln kunde bokchecken bytas mot den valda önskeboken.

– Barn recenserar

I *Kinnarp* deltog hela skolan i *En bok åt alla* under 2003. Insatserna för att stimulera barn och ungdomar till läsning var omfattande: delta i Bokjuryn, bokcirkel i klasserna och författarböcker. I ett uppskattat samarbete med bokhandeln och Falköpings Tidning presenterade Kinnarps bibliotek och skola återkommande helsidor med recensioner i lokaltidningen. Recensionerna skrevs av skoleleverna i samarbete med bibliotekarien.

– Bokens väg

I *Falkviks skola* i Sölvesborg fick eleverna följa bokens väg från författarens idé till den färdiga boken på bokhandelsdisken. Författaren Per Nilsson besökte

skolan och berättade för eleverna om sina böcker, om hur det är att vara författare, om hur man kan få idéer till berättelser och om sitt arbete fram till ett färdigt manus. Mycket uppskattat!

Inspirerade av författarböcket skrev eleverna egna berättelser. Efter bokprat i skolan och på biblioteket jobbade man vidare med läsning i läsgrupper. När så eleverna genom *En bok åt alla* fick sina önskeböcker i bokhandeln fick de också höra bokhandlaren berätta om bokens avslutande väg till läsaren.

– **Utblick i Norden**

I Höganäs knöt man ihop erfarenheterna från *Ett läsandande Norden* med *En bok åt alla*. Eleverna i klass 9 på *Nyhamnsskolan* fick bekanta sig med nordiska författare i svensk översättning och ett par originaltitlar på danska och norska.

Konsten att välja bok

Det ställs höga krav på böcker som skall kunna bidra till en utvecklad språkförmåga, väcka läslust och en önskan att uppleva god litteratur. Det finns gott om sådana böcker. Spännande och underhållande böcker. Böcker som väcker frågor och pekar på sammanhang. Böcker som speglar historiska villkor och ger en inblick i andra kulturer. Böcker som ger kunskap och väcker drömmar och förhoppningar.

Kunskaper om detta rika utbud av möjliga läsupplevelser är en central faktor i *En bok åt alla*. Lärare, bibliotekarier, bokhandlare, föräldrar – kort sagt alla vuxna – avgör med sina kunskaper om eleverna skall göra bra bokval. En spännande och stimulerande läsmiljö för barnen förutsätter en mångfald av bokprat, presentationer, samtal, högläsning, cirklar etc. För att det skall fungera måste alla vuxna bemöda sig om att själva läsa böcker. Efter över 100 olika lokala projekt kan vi se att det fungerar. Resultatet är uppmuntrande, ja direkt imponerande.

Listorna över de böcker som ingått i projekten på

de olika orterna uppvisar nämligen en överraskande bredd och variation. Det är inte bara de 30–40 ”bäst-säljarna” i tiden utan ett tusental olika titlar som blivit önskeböcker. Detta speglar kvalitéerna i de läsmiljöer som påverkar elevernas bokval.

På flera håll har man haft stor glädje av de bokurval som legat till grund för *Bokjuryn*. Inför varje års omröstning görs en vägledande affisch med 100 förslag på böcker, 25 för varje åldersgrupp. I flera skolor har man arbetat utifrån dessa urval och barnens önskemål om gåvobok har vägletts av dem. Ett annat underlag är bokhandlarnas egna *bokcirklar* för barn och unga, och de kataloger som presenterar utbudet. I läseklubbar som Låna & Läs och Bokslukarklubben erbjuder bokhandlarna ett lånebibliotek om 40 nya böcker, den sist lästa boken får man behålla.

Kulturrådets årliga katalog över *Barn- och ungdomsböcker* vänder sig till de unga läsarna direkt och genom föräldrar och andra vuxna läsfrämjare. Med sin stora spridning har den blivit ett oundgängligt referensverk för kvalitetsutgivningen.

Alla goda krafter

Att främja läsning kräver engagemang och kunskaper, men det är inte nödvändigt att alltid arbeta på samma sätt. Olika metoder kan var för sig leda till goda resultat. Det ligger helt klart en styrka i att många olika krafter deltar i arbetet och att ett myller av vägar prövas.

Det har sedan länge stått klart att det måste handla om lagarbete och att alla parter deltar i detta. Samarbetet mellan skolan och biblioteket kommer i fokus. Lärare och bibliotekarier står närmast till för att göra skolklassens alla barn både läskunniga och läsglada. Bokhandlarna kan bidra på det sätt som visas i *En bok åt alla*.

Det finns ett uppenbart behov av att kraftsamla insatserna på läsområdet. En väg är bildandet av en organisation som planerar och genomför nationella

projekt och bidrar till resurser för läskampanjer. En utmärkt förebild är den tyska *Stiftung Lesen*, där man fått en bred uppslutning från myndigheter, organisationer och företag. I Norge har *Foreningen !les* vuxit fram som en sådan paraplyorganisation.

Bokhandelns engagemang är långsiktigt

De svenska bokhandlarna har tagit på sig allt viktigare uppgifter i de nätverk som främjar litteratur och läsning. Genom sin kunskap om den lokala miljön bidrar bokhandeln med närservice till skola och bibliotek – och ett aktivt engagemang för barns och ungdomars läsning. Satsningen på *En bok åt alla* är ett uttryck för detta.

Många bokhandlare har under en följd av år lyft fram barn- och ungdomslitteraturen i kampanjer med lågprisprofil. De har gjort barnböckerna mer tillgängliga och därigenom främjat ökat läsande. Till detta kommer effekterna av sänkt bokmoms.

Siffror från en större bokhandel i södra Sverige, som också deltagit i *En bok åt alla*, är en bra illustration. I denna bokhandel ökade den samlade bokförsäljningen med mer än 30 procent år 2002, sedan bokmomsen sänkts till 6 procent. Med särskilda prisaktiviteter på barn och ungdomsböcker (20 procent rabatt på alla ordinarie priser – även efter momssänkningen) ökade försäljningen av barnböcker med hela 40 procent, eller uppskattningsvis med 6 000 böcker, det första momssänkingsåret! Och trenden håller i sig.

Inriktningen mot barn och ungdomar har således varit framgångsrik och många fler hittar till bokhandeln efter *En bok åt alla*. I samma bokhandel har barnboks-försäljningen mer än fördubblats sedan 1995 och barnböcker är idag en av de största varugrupperna. Dessa siffror, som är representativa för flera bokhandlar, kan kanske bidra till att förklara en sviktande utlåning från folkbiblioteken.

Momssänkningen har också inneburit att Stiftel-

sens budgetramar räcker till fler projekt på nya orter. Med budgeterat belopp för läsåret 2003–2004 blir det tack vare sänkt bokmoms möjligt att inrymma 45 lokala läsprojekt mot 35 föregående år. Det innebär lässtimulans och egna önskeböcker till mer än 6 000 skolelever, 1 500 fler än året innan. Av intresset att döma kan omfattningen förhoppningsvis bli ännu större nästa läsår.

Referenser:

- Barnbarometern 2002/2003*. MMS Mediamätning i Skandinavien 2003
- Chambers, Aidan: *Böcker inom oss – om boksamtal*. Norstedts förlag 2003
- Den kulturella välfärden. Svenska folkets kulturvanor 1976–1999* (Statistiska centralbyrån – ULF). Statens kulturråd 2002
- En bok åt alla – bokhandeln bjuder på läsgodis*. Stiftelsen Boken i Sverige 2001
- En bok åt alla – välj din egen önskebok*. Stiftelsen Boken i Sverige 2003
- Ett läsande Norden – Bokprat, barnboks-karavaner och läs-stafetter*. Nordbok och Ett läsande Norden 2000
- Kloka Ugglan i Skärholmen. Rapport från ett läs- och skrivutvecklingsprojekt*. Skärholmens bibliotek 2001
- LÄS! Rapport från 1982 års bokutredning*. Liber förlag 1983

THOMAS RÖNSTRÖM

Ordförande, Stiftelsen Boken i Sverige.

Tidigare kulturchef i Haninge kommun och direktör för Svenska Bokhandlareföreningen.

En brant prisbacke upp är bruten

Veckotidningen lämnar en fräck sminkmun efter sig på läsarens själ. Så skrev krönikören Stig Ahlgren för mer än 50 år sedan. När veckotidningsdrottningen Amelia Adamo sex decennier senare inför sitt föredrag ser fotografen säger hon:
– Då ska jag måla läpparna noga.

Seminariet på KB om tidskrifterna och momssänkningen började lovande så länge talarna fick spinna kring sina ämnen. Men den efterföljande debatten slog in dörrar som redan stod på vid gavel. Det är väl bra att tidningar och tidskrifter kan säljas till en så billig penning som möjligt och därmed hitta till fler läsare. Om detta fanns ingen oenighet i panelen. Men hur informerar ni era läsare om att momsen faktiskt är sänkt, hetsade moderatorn Hans Sand panelen.

Inför den frågan ryckte förläggarordförande Jonas Modig in från åhörarplats och förklarade att det knappast var en nyhet att momsen på tidningar varit sänkt sedan ett par års tid. Hur länge kan man infor-

Amelia Adamo visar upp sin "baby" inför seminariedeltagarna.

mera om det, får man rentav tjata om saken hur länge som helst?

Sverige har blivit ett billigare läsland. Och vi har aldrig haft så många tidskrifter som nu. Om momsen inte sänkts hade ett antal tidskrifter gått omkull, förklarade Lasse Strandberg i panelen, VD för Sveriges Tidskrifter.

Aller-koncernens VD Martin Hansson fyllde i och berättade att det aldrig lästs så mycket i detta land och att han såg en ökande läsarskara bland de yngre.

Amelia Adamo sa samma sak. Formen är en viktig förklaring till varför en tidning väljs av många läsare hävdade chefredaktören dessutom. Med stöd av att 130 000 kvinnor "från 25 år till döden" köper hennes tidning, som utkommer varannan vecka. Själva momssänkningen får henne inte att ligga vaken om nätterna. Inte heller chefredaktören för tidskriften Bang, Ulrika Westerlund, kände adrenalinförhöjning av momsen, eftersom stora delar ur hennes sektor inte är berättigade till momsregistrering. Våra problem är vår dåliga ekonomi och att nå ut till fler läsare, sa hon.

Redaktören för 8 sidor, den lättlästa nyhetstidningen, Mats Ahlsén, engagerades av frågan av ett enda skäl: billigare läsning uppmuntrar rimligen till mer läsning. Från hans horisont, med biblioteken som fasta prenumeranter, existerar knappast begrepp som priskänslighet.

När bokmomsen sänktes år 2002 begrep inte alla att den sänkta momsen även omfattade tidningar och tidskrifter. Lasse Strandberg visste varför:

– Besked om bokmomsen gick ut via text-TV. I texten stod det att även tidskrifterna omfattades, men det ströks bort. Och dagstidningarna ignorerade hela saken.

– Journalister är en extremt magsur kår, fyllde snabbt Amelia Adamo i. Vi lider av en kollegial frost, sa hon och fortsatte om momsen:

– Vi är affärsmän. Vi vore dumma i huvudet om vi inte ville höja upplagan. Spelar det någon roll om

Momsen och gesterna. Överst till vänster Aller-koncernens VD Martin Hansson. Till höger om honom, redaktören för 8 sidor, Mats Ahlsén. Till vänster om Fibben Halds teckning ses tidskriften Bangs chefredaktör Ulrika Westerlund och till höger längst ner på sidan Sveriges Tidskrifters VD Lasse Strandberg. Till vänster kommissionens huvudsekreterare Hans Sand som provocerar paneldeltagarna.

Helene Hafstrand Kolås beskriver en steppande dansmus avtryck på papper...

tidningen är två eller tre kronor billigare? Ja, det gör det. För i mataffären står kvinnor och tänker, räcker pengarna till en chipspåse också?

Lasse Strandberg tog sista ordet i debatten och formulerade den sänkta momsens stora påverkan:

– Den har etablerat en ny nivå i låginflationssamhället. Den branta prisbacken uppåt är bruten.

Seminarieret hölls en fredag, inför julstöket. Helene

Hafstrand Kolås var först ut bland föredragshållarna, sedan kommissionens ordförande Ingegerd Sahlström öppnat mötet. Helene Hafstrand Kolås tema var prisernas betydelse för våra val av tidningar och första papperet i overheaden kommenterade hon själv:

– Det ser ut som en japansk dansmus som man släppt fri på papperet efter att först ha doppat musens fötter i bläck.

Med andra ord: ingen forskare kan på ett enkelt sätt förklara varför priset på en viss tidning har betydelse för sin köpare och läsare. Exempelvis kan man allra minst begripa varför något man kallar högkvalitativa damtidningar får kosta mer i Tyskland än Sverige. När tyskorna lägger dryga femtilappen för sin månadstidning betalar den svenska kvinnan inte över fyrtio kronor, berättade Hafstrand Kolås bland annat. Framför allt riktade hon sig mot tidningsmarknaderna i Tyskland, England, USA och Sverige.

Helene Hafstrand Kolås forskar i ämnet massmedieekonomi vid Göteborgs universitet. Priset ser hon aldrig på som enskild variabel. Priset på varje tidning eller tidskrift samverkar med flera faktorer i det samhälle den verkar i.

Vi brukar tala om fyra P:n, sa hon. Det innebär att pris, produkt, plats och periodicitet är fyra variabler som hårt hänger samman med varandra. Därför är det svårt att som massmedial forskare slå fast prisets betydelse. Förklaringsmodellen blir till en steppande dansmus.

Hon berättade att prenumererade hem- och trädgårdsmagasin, som det finns 15 olika tidningar av, liksom bil- och motorcykelmagasin, 11 olika tidningar, håller sig med högre annonspriser, att prenumeranterna på hem och trädgård är av mer trogen sort, medan bil och mc-entusiasterna köper fler lösnummer.

Nätet har på många vis omformat landskapet för tidningsutgivning. Många trädgårdstidningar styrs i sitt innehåll av engagerade läsare som tipsar och debatterar. Ibland kan engagemanget slå över i personangrepp och invektiv. Svenska pelargonieförbundet var tvungna att stänga sin sajt en period eftersom debattläget blivit alltför hätskt, berättade Hafstrand Kolås.

Tobias Lindberg, doktorand vid litteraturvetenskapliga institutionen Lunds universitet, tog sedan över som föredragande läsarnörd. Vad läser man? Hur? Och hur förhåller man sig till det man läser? Jag är inte övertygad om att man blir en bättre människa om man läser, sa han.

Däremot är han övertygad om att läsningen av tidskriften är inkörsporren till mer läsning i största allmänhet. Och mer läsning ger mer människor. Den engagerade tidskriften skapar bryggor mellan exempelvis nätet och boken och han räknade upp massor av exempel på tidskrifter långt ifrån Ahlgrens sminkfräcka

...Tobias Lindberg tror att läsning gör dig till mer människa, om än inte bättre.

Bokpriskommissionens Lena Björk (i förgrunden) smälter seminariedagens kloka ord.

Förläggarordförande Jonas Modig, mellan bokpriskommissionärerna Kristina Ahlinder och Lars Rydqvist, var aktiv från läktarplats under seminariet. På bilden här ovan samtalar Bokpriskommissionens ordförande Ingegerd Sahlström med Lena Thörnqvist från Kungliga Biblioteket under en paus.

mun. Tidskrifter med folkbildarambition eller se-världen-med-nya-ögon-perspektiv. Ur den sovjetiska tidskriftsfloran kände han sig tvungen att etsa fast ett namn på svarta tavlan; SSSR na Strojke, en fantastisk vackert propagandatidskrift om livskvalitet. I det svenska landskapet höll han sig länge kring Folket i Bild, tidskriften SE och andra som låtit tunga skrivare och fotografer medverka.

För egen del försökte han en gång att bli en bättre människa genom att läsa Carl Gustaf Lindstedts bästa i tidningen Vår Bostad i stället för att låtsas ha läst Paul Austers New York-trilogi som "alla" läste på 1980-talet.

Tobias Lindberg återgav Stig Ahlgrens 1940-talsanalys av vad en veckotidning är: "Veckotidningen görs för den undernärda affärsanställda unga kvinnan med ett för högt tilltaget klädkonto med en rand på halsen där den ditsminkade solbrännan tar slut och den naturliga ohälsan begynner".

Amelia Adamos tema var power-pinglan. Kvinnor idag är arga, sa hon. De vill in, upp och de vill ut. De vill fortsätta att pingla, men också få den power de anser sig ha rätt till. Adamo vill sparka in läsaren i tidningen genom att tolka omvärlden och roa.

Hjulen snurrar fort idag och kvinnor går i väggen eller på yoga. Hennes ambitioner handlar om att förpacka för målgruppen och beröra den. Ibland blir beröringen för stark, då drabbas Adamo av bombad mejl.

Hon har många yngre läsare och många 50 plus.

– Vi väljs av invandrare, säger hon. En del har lärt sig läsa tack vare vår tidning. För andra är vi en tröst och ibland deras enda kanal när det gäller frågor som EMU-omröstningar eller sambolagar. När momsens sänktes uppstod nån slags kioskgädje. Men man vande sig snabbt vid de nya lägre priserna. För oss innebar sänkningen att de som tidigare köpte vart tredje nummer började köpa vartannat.

Vid två tillfällen har Adamo försökt skapa tidning för män. Det ligger i hennes namn. Amelia och Adam(o). Men i slutänden har hon inte varit beredd att ta kostnaden för en sådan satsning och hållit sig kvar vid slagordet: Bort med moms på mens.

Vid protokollet: HANS WIGSTRAND

Reservation

AV LEDAMÖTERNA KRISTINA AHLINDER, DAVID STANSVIK OCH LARS-ERIK LINDER

Svenska Förläggareföreningens, Nordiska föreningen för mindre förlags (NOFF) och Svenska Bokhandlareföreningens ledamöter i Bokpriskommissionen reserverar sig härmed mot kommissionens skrivningar i avsnitten *Förord och sammanfattning* samt *Lakttagelser och slutsatser* i föreliggande rapport.

Genom nära kontakter med, och egna prisundersökningar bland, medlemsförlag och medlemsbokhandlar samt prismätningar genomförda tillsammans med TEMO följer bokbranschen nära prisutvecklingen på böcker efter momssänkningen den 1 januari 2002. Branschföreningarna har som bekant lovat att aktivt arbeta för att momssänkningen fullt ut skall slå igenom i konsumenternas priser. Det löftet avser föreningarna att hålla och det är då viktigt att branschen själv har god kunskap om bokprisutvecklingen.

Mot ovanstående bakgrund kan vi konstatera att det är sannolikt att bokmomssänkningen fullt ut fått

genomslag i det pris konsumenterna betalar för böcker. Denna slutsats stämmer inte överens med de prismättningsresultat som SCB presenterar, främst när det gäller fackböcker, och inte då heller med Bokpriskommissionens skrivningar kring detta.

En försvårande omständighet är att SCB, med hänvisning till gällande sekretessregler, inte får lämna ut det underlag man använt sig av vid sina beräkningar, dvs. vilka boktitlar som ingår i deras beräkningsunderlag. Det är fullt möjligt att SCBs mätningar inte avser relevanta titlar och/eller över tiden jämförbara titlar och att det är det som utgör orsaken till att SCBs resultat misstämmer mot bokbranschens och TEMOs mätresultat. SCBs redovisar för övrigt själva stora osäkerhetstal härvidlag.

Detta är motivet till vår reservation.

Kommittédirektiv

Kommission för bokprisfrågor m m

Dir. 2002:2

Beslut vid regeringssammanträde den 10 januari 2002.

Sammanfattning av uppdraget

En kommission skall följa och granska prisutvecklingen på böcker, tidskrifter m m efter den 1 januari 2002 då mervärdesskatten på dessa varor sänktes från 25 procent till 6 procent. Kommissionen skall verka för att åtgärden får fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenterna betalar för böcker, tidskrifter m m. Ett mål är att läsandet skall öka i alla grupper. De litteraturpolitiska effekterna av den sänkta mervärdesskatten skall redovisas.

Bakgrund

Åtgärder för litteraturen, läsandet och språket

Förbättrade villkor för litteraturen och läsandet är en av regeringen högt prioriterad fråga. Målet med statens insatser på området är att stimulera en varierad utgivning av kvalitetslitteratur, samt att öka tillgången till och intresset för litteratur i alla grupper. Särskild vikt läggs vid läsandets betydelse för barn och ungdomar. Av dessa skäl får folk- och skolbibliotek, förlag och bokhandel årligen del av statsbidrag i olika former. Under 2001 uppgick insatserna på litteraturområdet till drygt 240 miljoner kronor. Under femårsperioden 1997–2001 har området förstärkts med ca 65 miljoner kronor.

I budgetpropositionen för 2002 (prop. 2001/02:1, utgiftsområde 17) gör regeringen bedömningen att de statliga insatserna har en avgörande betydelse för att förbättra villkoren för litteraturen och läsandet. Det finns dock vissa oroande tecken

på att läsandet minskar i olika grupper, särskilt bland yngre. I det läget är det viktigt att pröva flera olika vägar för att ytterligare förstärka och bekräfta de statliga insatserna.

Till de ytterligare åtgärder som regeringen bedömer behövs för att stimulera barns och ungdomars läsning, hör de särskilda insatser för litteraturen och läsandet som kommer att göras under utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning. Regeringen anvisar 15 miljoner kronor för ändamålet år 2002. Staten lämnar sedan 2001 också ett riktat och frivilligt statsbidrag till skolsektorn för personalförstärkningar i syfte att nå en ökad måluppfyllelse. Denna satsning kommer under en femårsperiod att uppgå till sammanlagt 17 miljarder kronor. Regeringen bedömer att personalförstärkningarna bör komma att ge förbättrade förutsättningar för skolbiblioteksverksamhet och läsfrämjande arbete, särskilt i grundskolan.

Sänkt mervärdesskatt

Som ännu en åtgärd föreslår regeringen i budgetpropositionen för 2002 att mervärdesskatten för böcker och tidskrifter sänks från 25 procent till 6 procent. Sänkningen av mervärdesskatten är ett komplement till andra litteraturpolitiska insatser och syftar till att öka läsandet i alla grupper.

Frågan om sänkt mervärdesskatt på försäljningen av böcker har diskuterats under lång tid och bl a varit föremål för återkommande riksdagsmotioner. Kulturdepartementet har låtit analysera de kulturpolitiska konsekvenserna av en sänkt mervärdesskatt på böcker. Analysen har redovisats i en rapport hösten 2000, *Kulturpolitiska effekter av en eventuell sänkning av bokmomsen (dnr Ku2000/3371)*. Där dras bl a slutsatsen att en mervärdesskattesänkning förutsätter, för att bli kulturpolitiskt effektiv, att förlag, bokhandel, bokklubbar, varuhus och andra aktörer på marknaden långsiktigt engagerar sig för att de tro-

liga omedelbara prissänkande effekterna av en skattesänkning blir bestående.

I propositionen *Sänkt mervärdesskatt på böcker och tidskrifter, m.m. (prop. 2001/02:45)* föreslår regeringen att skattesatsen vid omsättning, gemenskapsinternt förvärv och import av böcker, broschyrer, häften, tidningar, tidskrifter, däribland kulturtidskrifter som inte redan är undantagna från mervärdesskatt, bilderböcker, ritböcker och målarböcker för barn, noter och kartor samt vissa program och kataloger sänks från 25 procent till 6 procent från och med den 1 januari 2002. Detsamma föreslås även gälla omsättning, gemenskapsinternt förvärv och import av inspelade kassetband eller annat tekniskt medium, som i tal återger innehållet på en sådan produkt. Den reducerade skattesatsen föreslås dessutom gälla för andra varor som genom teckenspråk, punktskrift eller på liknande sätt gör skrift eller annan information tillgänglig för personer med läshandikapp. Följdändringar föreslås vidare i reglerna om beskattningsunderlag vid sådan förenklad marginalbeskattning som tillämpas i handel med begagnade varor.

Regeringen fäster stor vikt vid att en sänkt mervärdesskatt verkligen får fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenterna betalar för böcker och tidskrifter för att skattesänkningen skall vara motive-rad. På motsvarande sätt måste även konsumentpriset på bilderböcker, rit- och målarböcker för barn, noter och kartor, broschyrer och häften m m påverkas för att skattesänkningen i denna del skall anses motiverad.

Företrädare för den svenska bokbranschen har i en skrivelse till Kulturdepartementet uttalat sin vilja och avsikt att vid en sänkning av mervärdesskatten på böcker låta prissänkningen gå vidare till konsument. Regeringen aviserade i propositionen sin avsikt att dessutom tillsätta en kommission med uppdrag att följa och granska prisutvecklingen efter den 1 januari 2002 för de varor som omfattas av den sänkta mervärdesskatten.

Riksdagen har den 12 december 2001 bifallit regeringens förslag om en sänkning av mervärdesskatten på böcker och tidskrifter m m från 25 procent till 6 procent (bet. 2001/02:SkU12, rskr. 2001/02:122). Genom dessa direktiv tillsätts den i prop. 2001/02:45 aviserade kommissionen.

Prisundersökningar

Statens kulturråd har från och med 1999 ett utvidgat uppdrag att följa utvecklingen på litteratur- och kulturtidskriftsområdet genom att utveckla, framställa och presentera statistik (prop. 1997/98:86, bet. 1997/98:KrU15, rskr. 1997/98:240).

Uppdrag ges också särskilt till Statistiska Centralbyrån att löpande förse kommissionen med relevanta uppgifter om och analyser av prisutvecklingen på böcker och tidskrifter.

Uppdraget

Kommissionen skall följa och granska prisutvecklingen på böcker, tidskrifter m m efter den 1 januari 2002, då mervärdesskatten på dessa varor sänktes från 25 procent till 6 procent.

Kommissionen skall verka för att åtgärden med sänkt mervärdesskatt får fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenterna betalar för böcker, tidskrifter och övriga varor som omfattas av skattesänkningen. Det ankommer på kommissionen att från denna utgångspunkt inhämta och bearbeta uppgifter som kan belysa prisutvecklingen, för i första hand böcker och tidskrifter. Förändringar i konsumentpriserna skall analyseras och en bedömning göras i vad mån dessa förändringar kan relateras till mervärdesskattesänkningens genomslag på konsumentpriset.

Kommissionen skall bidra till konsumentinformation om den sänkta mervärdesskatten på böcker, tidskrifter m m, liksom om den löpande prisutveck-

lingen på dessa varor och om kommissionens arbete i övrigt.

Därutöver skall ett mål för kommissionens arbete vara att läsandet ökar i alla grupper, vilket också är ett uttalat litteraturpolitiskt syfte med den sänkta mervärdesskatten på böcker och tidskrifter. Det ingår i kommissionens uppdrag att redovisa hur målet har uppnåtts. Kommissionen skall även i övrigt redovisa de litteraturpolitiska effekterna av den sänkta mervärdesskatten som ett komplement till andra insatser för litteraturen, läsandet och språket.

Det ingår i uppdraget att vid behov lämna förslag till åtgärder som kan motiveras av kommissionens granskning. Kommissionen skall därvid särskilt ta hänsyn till vad som anges i 14 § kommittéförordningen (1998:1474) i fråga om kostnadsberäkningar och andra konsekvensbeskrivningar.

Arbetsformer och redovisning

I kommissionen skall bl a företrädare för förlag, tidskrifter, bokhandeln, bibliotek, författare och läsare ingå. Även berörda myndigheter som Statens kulturråd, Statistiska Centralbyrån och Konsumentverket skall beredas plats. Kommissionen skall slutligt redovisa sitt uppdrag i en rapport senast den 20 december 2004. Delrapporter skall regelbundet lämnas under uppdragets löptid; senast den 30 juni 2002, den 20 december 2002, den 30 juni 2003, den 20 december 2003 resp. den 30 juni 2004.

Tilläggsdirektiv till Bokpriskommissionen (Ku 2002:01)

Dir. 2002:144

Beslut vid regeringssammanträde den 28 november 2002.

Ändrade tidpunkter för redovisning av uppdraget

Med stöd av regeringens bemyndigande den 10 januari 2002 tillkallade chefen för Kulturdepartementet en kommission med uppdrag att följa och granska prisutvecklingen på böcker, tidskrifter m m efter den 1 januari 2002 då mervärdesskatten på dessa varor sänktes från 25 procent till 6 procent (dir. 2002:2). Kommissionen, som antagit namnet Bokpriskommissionen, skall enligt direktiven redovisa uppdraget slutligt i en rapport senast den 20 december 2004. Delrapporter skall dessutom regelbundet lämnas under uppdragets löptid: senast den 30 juni 2002, den 20 december 2002, den 30 juni 2003, den 20 december 2003 resp. den 30 juni 2004.

Tidpunkterna för Bokpriskommissionens redovisning av uppdraget ändras, vilket innebär att Bokpriskommissionen skall redovisa uppdraget slutligt senast den 28 februari 2005. Delrapporter skall lämnas under uppdragets löptid: senast den 31 januari 2003, den 31 augusti 2003, den 31 januari 2004 resp. den 31 augusti 2004.

(Kulturdepartementet)

Statens offentliga utredningar 2004

Kronologisk förteckning

1. Ett nationellt program om person-säkerhet. Ju.
2. Vem tjänar på att arbeta? Bilaga 14 till Långtidsutredningen 2003/04. Fi.
3. Tvång och förändring. Rättssäkerhet, vårdens innehåll och eftervård. + Bilagor. S.
4. Förnybara fordonsbränslen. Nationellt mål för 2005 och hur tillgängligheten av dessa bränslen kan ökas. M.
5. Från klassificering till urval. En översyn av Totalförsvarets pliktverk. Fö.
6. Översyn av personuppgiftslagen. Ju.
7. Ledningsrätt. Ju.
8. Folkbildning och lärande med ITK-stöd – en antologi om flexibelt lärande i folkhögskolor och studieförbund. U.
9. Bokpriskommissionens fjärde delrapport. Det skall vara billigt att köpa böcker och tidskrifter IV. Ku.

Statens offentliga utredningar 2004

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Ett nationellt program om personsäkerhet.
[1]

Översyn av personuppgiftslagen. [6]

Ledningsrätt. [7]

Försvarsdepartementet

Från klassificering till urval. En översyn av
Totalförsvarets pliktverk. [5]

Socialdepartementet

Tvång och förändring. Rättssäkerhet,
vårdens innehåll och eftervård.

+ Bilagor. [3]

Finansdepartementet

Vem tjänar på att arbeta? Bilaga 14 till
Långtidsutredningen 2003/04. [2]

Utbildningsdepartementet

Folkbildning och lärande med ITK-stöd
– en antologi om flexibelt lärande i folk-
högskolor och studieförbund. [8]

Kulturdepartementet

Bokpriskommissionens fjärde delrapport.
Det skall vara billigt att köpa böcker och
tidskrifter IV. [9]

Miljödepartementet

Förnybara fordonsbränslen. Nationellt
mål för 2005 och hur tillgängligheten av
dessa bränslen kan ökas. [4]